

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1996-1997

23 JANVIER 1997

**Égalité entre les hommes et les femmes en
matière de réforme des pensions**

*ÉVALUATION DES MESURES ANNONCÉES
PAR LE GOUVERNEMENT DANS LE SECTEUR
DES PENSIONS DES TRAVAILLEURS SALARIÉS*

RAPPORT

FAIT AU NOM DU
COMITÉ D'AVIS POUR L'ÉGALITÉ
DES CHANCES ENTRE LES FEMMES
ET LES HOMMES
PAR MME BRIBOSIA-PICARD

Ont participé aux travaux du comité d'avis:

1. Membres effectifs: Mme de Bethune, présidente, M. Bock, Mmes Cantillon, Cornet d'Elzius, Delcourt-Pêtre, M. Happart, Mmes Lizin, Nelis-Van Liedekerke, M. Olivier, Mmes Van der Wildt et Bribosia-Picard, rapporteuse.
2. Autre sénateur: Mme Maximus.

Voir:

Document du Sénat:

1-387 - 1995/1996:

N° 1: Avis-rapport.

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1996-1997

23 JANUARI 1997

**Gelijkberechtiging van mannen en vrouwen
inzake de hervorming van de pensioe-
nen**

*EVALUATIE VAN DE AANGEKONDIGDE
REGERINGSMAATREGELEN IN DE SECTOR
VAN DE WERKNEMERSPENSIOENEN*

VERSLAG

NAMENS
HET ADVIESCOMITE VOOR GELIJKE
KANSEN VOOR VROUWEN EN MANNEN
UITGEBRACHT
DOOR MEVROUW BRIBOSIA-PICARD

Aan de werkzaamheden van het Adviescomité hebben deelgenomen:

1. Vaste leden: mevr. de Bethune, voorzitter, de heer Bock, de dames Cantillon, Cornet d'Elzius, Delcourt-Pêtre, de heer Happart, de dames Lizin, Nelis-Van Liedekerke, de heer Olivier, de dames Van der Wildt en Bribosia-Picard, rapporteur.
2. Andere senator: mevr. Maximus.

Zie:

Gedr. St. van de Senaat:

1-387 - 1995/1996:

Nr. 1: Advies-verslag.

À l'occasion du débat que le Sénat a consacré au projet de loi portant modernisation de la sécurité sociale et assurant la viabilité des régimes légaux des pensions, le Comité d'avis pour l'égalité des chances entre les femmes et les hommes a, dans un avis du 12 juillet 1996, exposé son point de vue sur la réforme du secteur des pensions en ce qui concerne l'égalité de traitement entre les femmes et les hommes (doc. Sénat, n° 1-387/1) et a formulé une série de principes généraux que l'on devra respecter pour ce qui est de la réalisation de cette égalité de traitement.

Dans l'annexe III de la communication gouvernementale du 1er octobre 1996, le Gouvernement a tracé les grandes lignes à suivre lors de la réforme du secteur des pensions.

Le présent rapport constitue l'aboutissement des réunions des 18 et 23 octobre 1996, au cours desquelles le comité d'avis a procédé, avec le ministre compétent, à une évaluation des mesures gouvernementales annoncées en matière de pensions des travailleurs salariés, et ce à la lumière des principes qui avaient été formulés dans l'avis du 12 juillet 1996.

Au cours de sa réunion du 22 novembre 1996, le comité d'avis a également consacré une discussion aux mesures que le Gouvernement souhaite prendre dans le secteur des pensions des travailleurs indépendants. Il en est fait rapport dans le document n° 1-387/3.

I. EXPOSÉ INTRODUCTIF DU MINISTRE DE LA SANTÉ PUBLIQUE ET DES PENSIONS

Le ministre fait observer que le secteur des pensions est confronté à d'importants défis financiers. Les mesures requises en vue d'assurer le financement du régime pour les générations futures doivent être prises aujourd'hui. Toutefois, la réforme à laquelle le Gouvernement travaille ne se résumera pas à une opération purement budgétaire. Elle vise aussi à adapter le régime aux changements sociaux. Le Gouvernement tient également à assumer la viabilité du système légal pour l'avenir en renforçant la légitimité.

Le ministre évoque ensuite les mesures concrètes que le Gouvernement a décidé de prendre dans le secteur des pensions des travailleurs salariés.

1. Égalité de traitement entre les hommes et les femmes

La genèse de cette mesure est suffisamment connue. À l'avenir, les femmes ne bénéficieront, elles aussi, de l'intégralité de leurs droits à la pension qu'après 45 ans de carrière. Le passage du calcul en quarantièmes au calcul en quarante-cinquièmes se fera graduellement sur une période de 13 ans, soit en cinq étapes de trois ans.

Naar aanleiding van het debat in de Senaat over het wetsontwerp tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, heeft het Adviescomité voor gelijke kansen in een advies van 12 juli 1996, zijn visie gegeven op de hervorming van de pensioensector wat de gelijkberechtiging van vrouwen en mannen betreft (Gedr. St., Senaat, nr. 1-387/1) en een aantal algemene beginselen geformuleerd die bij de invoering van de gelijkberechtiging in acht zouden moeten worden genomen.

In de bijlage III bij de regeringsmededeling van 1 oktober 1996, heeft de Regering de grote lijnen kenbaar gemaakt die bij de hervorming van de pensioensector zullen worden gevolgd.

Het voorliggende verslag is de neerslag van de vergaderingen van 18 en 23 oktober 1996, tijdens welke het Adviescomité, samen met de bevoegde minister een evaluatie heeft gemaakt van de aangekondigde regeringsmaatregelen inzake werknemerspensioenen en dit in het licht van beginselen die werden geformuleerd in het advies van 12 juli 1996.

Tijdens zijn vergadering van 22 november 1996 heeft het Adviescomité tevens een bespreking gewijd aan de maatregelen die de Regering wenst te nemen in de sector van de pensioenen van de zelfstandigen. Hierover wordt verslag uitgebracht in het gedrukt stuk nr. 1-387/3.

I. INLEIDENDE UITEENZETTING DOOR DE MINISTER VAN VOLKSGEZONDHEID EN PENSIOENEN

De minister merkt op dat de pensioensector voor belangrijke financiële uitdagingen staat. De vereiste maatregelen om het stelsel ook voor de toekomstige generaties betaalbaar te houden moeten nu worden getroffen. Toch is de hervorming waar de Regering aan werkt geen louter budgettaire operatie. Zij beoogt evenzeer de aanpassing van het stelsel aan de maatschappelijke veranderingen. Tegelijk staat bij de Regering de zorg voorop, het wettelijk stelsel voor de toekomst veilig te stellen door de legitimiteit ervan te versterken.

Hij gaat vervolgens in op de concrete maatregelen in de sector van de werknemerspensioenen waartoe de Regering heeft besloten.

1. Gelijkberechtiging van mannen en vrouwen

De voorgeschiedenis van deze maatregel is voldoende gekend. In de toekomst zullen ook de vrouwen slechts volledige pensioenrechten genieten na 45 loopbaan jaren. De overgang van de berekening in veertigsten naar die in vijftienveertigsten zal geleidelijk gebeuren over een periode van 13 jaar, in vijf stappen van drie jaar.

2. L'instauration d'un droit minimum par année de carrière

Un droit minimum par année de carrière est instauré, que l'on calculera sur la base du salaire mensuel minimum actuel à l'âge de 21 ans, à savoir 42 493 francs.

Le salaire minimum par année de carrière est calculé sur la base du travail accompli, au minimum un emploi à mi-temps.

3. Le coefficient de revalorisation

Le coefficient de revalorisation pour les années 1955 à 1974 sera progressivement ramené à zéro en l'espace de 9 ans (jusqu'en 2005), et ce à un rythme de 0,004 p.c. par an.

4. L'âge flexible de la mise à la retraite

Le principe de la flexibilité de la mise à la retraite (entre l'âge de 60 ans et de 65 ans) est maintenu tant pour les hommes que pour les femmes, étant entendu qu'une condition de carrière est imposée. En 1997, la durée de carrière requise sera de 20 ans. Elle sera allongée progressivement sur une période de 9 ans et atteindra 35 ans en l'an 2005.

5. Les périodes assimilées

Les périodes assimilées pour maladie, chômage, etc., sont maintenues. Pour ce qui est des futures périodes d'inactivité qui s'inscriront dans le cadre de la redistribution du travail, l'intéressé se verra gratifier d'office de 2 années au total, sur la base d'un droit minimum par année de carrière. Les femmes qui ont interrompu leur carrière pour élever des enfants de moins de six ans peuvent faire valoir trois années supplémentaires lors du calcul de la condition de carrière.

6. Viabilité du régime

Il y a finalement une série de mesures qui doivent améliorer la viabilité du régime :

— le plafond de calcul indexé est relevé tous les deux ans sur la base de la marge d'augmentation salariale réelle;

— le droit minimum par année de carrière est lié à l'évolution du salaire mensuel minimum garanti;

— la possibilité est prévue d'accorder sélectivement, par arrêté royal délibéré en Conseil des ministres, une augmentation liée au bien-être. Cette mesure permet de concentrer une augmentation du montant de la pension sur des groupes spécifiques comme les bénéficiaires de pensions modestes, les personnes très âgées, etc.

2. De invoering van een minimumrecht per loopbaanjaar

Er wordt een minimumrecht per loopbaanjaar ingevoerd, berekend op grond van het huidige minimum maandloon op de leeftijd van 21 jaar, met name 42 493 frank.

Het minimumloon per loopbaanjaar wordt berekend op grond van de gepresteerde arbeid, met een minimum van een halftijdse tewerkstelling.

3. De herwaarderingscoëfficiënt

De herwaarderingscoëfficiënt voor de jaren 1955 tot 1974 wordt afgebouwd over een periode van 9 jaar (tot 2005) aan een ritme van 0,004 pct. per jaar.

4. De flexibele pensioenleeftijd

De flexibele pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen, tussen 60 en 65 jaar blijft behouden, met dien verstande dat een loopbaanvoorwaarde wordt opgelegd. In 1997 is de vereiste loopbaan 20 jaar. Zij wordt geleidelijk verhoogd over een periode van 9 jaar tot 35 jaar in 2005.

5. De gelijkgestelde perioden

De gelijkgestelde perioden voor ziekte, werkloosheid, etc. blijven behouden. Daarbij wordt voor toekomstige perioden van inactiviteit die kaderen in het streven naar arbeidsherverdeling, in totaal 2 jaar gratis ter beschikking gesteld op basis van een minimumrecht per loopbaanjaar. Vrouwen die hun loopbaan hebben onderbroken om kinderen van minder dan 6 jaar op te voeden, kunnen bij de berekening van de loopbaanvoorwaarde drie extra jaren doen gelden.

6. Leefbaarheid van het stelsel

Ten slotte zijn er een aantal maatregelen die de leefbaarheid van het stelsel moeten versterken :

— het geïndexeerd berekeningsplafond wordt om de twee jaar verhoogd op basis van de marge voor reële loonsverhogingen;

— het minimumrecht per loopbaanjaar wordt gekoppeld aan de evolutie van het gewaarborgd minimum maandloon;

— er wordt voorzien in de mogelijkheid om bij in Ministerraad overlegd koninklijk besluit, op selectieve wijze een welvaartsverhoging toe te kennen. Deze maatregel maakt het mogelijk een verhoging van het pensioenbedrag te richten op specifieke groepen zoals de lage pensioenen, de hoogbejaarden, enz.

II. DISCUSSION

Une sénatrice constate que la période de transition fixée pour le passage au calcul en 45es pour les femmes est de 13 ans, ce qui veut dire qu'elle prendra fin en 2009. Ce délai lui paraît avoir été fixé de manière plutôt arbitraire.

Il eût été plus objectif de prévoir une période de transition de 45 ans, qui commencerait à courir à partir de 1978, c'est-à-dire l'année où l'on a proscrit toute discrimination en matière de salaires. Dans cette hypothèse, la période de transition s'achèverait en 2020.

Une autre membre se range à cet avis et constate pour sa part que les périodes de transition que l'on a fixées ne sont pas identiques pour toutes les mesures considérées. On a ainsi opté pour une période de 9 ans pour les mesures qui ne sont pas favorables aux pensionnés.

Une troisième intervenante ajoute qu'elle ne comprend pas très bien la logique de cette dernière mesure. On part en effet d'une condition de carrière de 20 ans en 1997 pour la porter à 35 ans en 2005.

La condition de carrière a été majorée de 15 ans. Pourquoi n'a-t-on pas décidé d'étaler ces 15 années sur une période de 15 années civiles? A-t-on d'ailleurs calculé quel serait l'impact financier du nouveau calcul en 45es et de la condition de carrière minimum appliquée à l'ensemble du secteur?

S'il est vrai que le ministre a déclaré que la réforme des pensions ne constituait pas une opération budgétaire, on ne peut cependant nier que les mesures se traduiront, pour un grand nombre de femmes, par un report de cinq ans de leurs droits à la pension.

Une autre intervenante constate que, d'après le ministre, la réforme des pensions n'est pas une opération budgétaire, mais qu'elle vise à répondre aux défis financiers auxquels l'on se trouvera confronté dans l'avenir. Elle demande quelle est la différence entre ces deux points de vue.

Elle réitère la position qu'elle a adoptée précédemment en la matière et à laquelle les autres membres du comité d'avis avaient largement souscrit. On ne peut aligner le mode de calcul des pensions des femmes sur celui des hommes sans éliminer d'abord les autres inégalités qui subsistent sur le marché du travail.

À l'heure actuelle, ces inégalités sont loin d'être éliminées. Il a déjà été dit à plusieurs reprises que les pensions des femmes sont, en moyenne, inférieures de 30 p.c. à celles des hommes. Sur le marché du travail, les femmes continuent à avoir moins de possibilités que les hommes et leurs salaires sont, en moyenne, inférieurs à ceux de leurs collègues masculins.

II. BESPREKING

Een senator stelt vast dat de overgang naar een berekening in vijftienvestigsten voor de pensioenen van vrouwen is vastgesteld op 13 jaar tot 2009. Deze termijn lijkt op een vrij arbitraire wijze te zijn gekozen.

Een meer objectieve overgangperiode had erin kunnen bestaan 45 jaar te rekenen vanaf 1978, het jaar dat het discriminatieverbod inzake lonen werd opgelegd. De overgangperiode zou dan lopen tot het jaar 2020.

Een ander lid sluit zich hierbij aan en stelt tegelijk vast dat de overgangperiode niet voor alle maatregelen gelijk is. Het zijn precies de maatregelen die nadelig zijn voor de gepensioneerden, zoals de loopbaanvereiste, waar met een overgang van negen jaar wordt gerekend.

Een derde spreekster ziet overigens de logica van deze laatste maatregel niet goed in. Men vertrekt van een loopbaanvereiste van 20 jaar in 1997 om uit te komen op 35 jaar in 2005.

Waarom werd de verhoging van de loopbaanvereiste met 15 jaar niet gewoon gespreid over een periode van 15 kalenderjaren? Werd er overigens berekend wat de financiële weerslag is van de herberekening in vijftienvestigsten en de minimumloopbaanvereiste voor de hele sector?

De minister verklaarde weliswaar dat de pensioenhervorming geen budgettaire operatie is, maar men kan er toch niet omheen dat deze maatregelen voor heel wat vrouwen een uitstel van pensioenrechten met vijf jaar tot gevolg hebben.

Een volgende spreekster stelt vast dat volgens de minister de pensioenhervorming geen budgettaire operatie is, maar wel beoogt een antwoord te bieden op de financiële uitdagingen van de toekomst. Zij vraagt waar het verschil tussen beiden ligt.

Zij herinnert aan het standpunt dat zij reeds eerder over deze aangelegenheid heeft ingenomen en dat in belangrijke mate door andere leden van het adviescomité werd onderschreven. Een gelijkschakeling van de pensioenberekening voor mannen en vrouwen kan er alleen komen als ook de andere ongelijkheden op de arbeidsmarkt zijn weggewerkt.

Dat is nog lang niet het geval. Bij herhaling is reeds gezegd dat de pensioenen van vrouwen gemiddeld 30 pct. lager liggen dan die van mannen. Vrouwen hebben nog altijd minder kansen op de arbeidsmarkt en het gemiddelde loon van vrouwen is lager dan dat van mannen.

En outre, on trouve une plus grande proportion de femmes que d'hommes dans les emplois à temps partiel. Certaines femmes optent volontairement pour ce type d'emploi, mais beaucoup d'autres y sont contraintes pour pouvoir effectuer les tâches du ménage.

L'intervenante constate que le Gouvernement prend une série de mesures concrètes pour résoudre les problèmes à court terme, mais qu'il s'abstient d'introduire une réforme en profondeur afin d'accorder à chacun une pension d'un montant de base raisonnable que les intéressés pourront compléter comme bon leur semble. À terme, les femmes seront les premières victimes de cette politique.

Elle demande enfin que l'on précise les mesures que le Gouvernement compte prendre dans le secteur des pensions des indépendants ainsi que celles qu'il a l'intention d'adopter en ce qui concerne les pensions des personnes qui ont eu une carrière mixte.

Un membre fait remarquer que le Gouvernement a indiqué qu'il ne considérerait pas que la réforme des pensions soit une opération budgétaire. Il ressort pourtant des chiffres qui ont été communiqués par le ministre lui-même, dans la communication gouvernementale du 1er octobre dernier, que lesdites mesures se traduiront par une réduction des dépenses de l'ordre de 28,28 milliards de francs d'ici à l'an 2009. Ce sont les pensionnés qui devront payer ce montant.

L'économie réalisée sera compensée en partie par le fait que les femmes resteront plus longtemps dans le régime de l'assurance-chômage ou de l'A.M.I. Quel est le montant estimé de ces allocations qui doivent, bien entendu, être déduites du montant de l'économie réalisée dans le secteur des pensions ?

Une autre intervenante désire savoir à combien s'élève le montant que le Gouvernement retirera, grâce aux mesures qu'il a prises, aux fonds de pension qui ont été constitués par les femmes. Elle demande comment le Gouvernement compte résoudre les problèmes relatifs au Fonds de fermeture des entreprises et à l'accès des femmes à la prépension.

Une dernière intervenante désire savoir quel est le bénéfice global de l'opération pour la sécurité sociale et quelle sera la contribution des femmes à l'économie qui sera réalisée de la sorte.

Elle désire également savoir si l'on a songé, au moment d'élaborer les mesures en question, à faire un rapport sur leur incidence sur les femmes, qui mettrait en évidence les conséquences desdites mesures sur les différents groupes-cibles.

Le ministre est d'avis que la période de transition de 13 ans qui a été fixée pour parvenir à un alignement du calcul des pensions des femmes sur le mode de calcul utilisé pour les pensions des hommes, constitue un compromis raisonnable.

Vrouwen werken ook meer in deeltijdse banen, soms vrijwillig, maar vaak omdat ze niet anders kunnen wegens gezinstaken.

Spreekster stelt vast dat de Regering een hele reeks concrete maatregelen neemt om de problemen op korte termijn op te lossen, maar dat een grondige hervorming, waarbij iedereen een degelijk basispensioen wordt verzekerd dat naar eigen goeddunken kan worden aangevuld, uitblijft. Op langere termijn zullen de vrouwen de eerste slachtoffers zijn van dit beleid.

Zij vraagt ten slotte nadere toelichting over de maatregelen die de Regering zal nemen in de sector van de zelfstandigenpensioenen en ten aanzien van de personen met een gemengde loopbaan.

Een lid merkt op dat de pensioenhervorming volgens de Regering geen budgettaire operatie is. Nochtans blijkt uit de cijfers die door de minister zelf werden verstrekt in de regeringsmededeling van 1 oktober jongstleden dat deze maatregelen in het jaar 2009 een mindertuigave van 28,28 miljard frank betekenen. Dit is een bedrag dat door de gepensioneerden wordt ingeleverd.

Voor een stuk zal dit worden gecompenseerd door het feit dat vrouwen langer in de werkloosheidsverzekering of in de Z.I.V. blijven. Op welk bedrag worden deze alternatieve uitkeringen geraamd, die vanzelfsprekend in mindering moeten worden gebracht van de besparing in de pensioensector ?

Een spreekster wenst te vernemen welk bedrag de Regering met deze maatregelen afneemt van de pensioenfondsen die door de vrouwen werden opgebouwd. Zij vraagt hoe de Regering de problemen zal oplossen in verband met het Fonds voor de sluiting van ondernemingen en de toegang van vrouwen tot het brugpensioen.

Een laatste spreekster wenst te vernemen wat de winst is van deze operatie voor het geheel van de sociale zekerheid en wat de vrouwen hiervan zullen betalen.

Werd er overigens bij het uitwerken van de maatregelen een vrouweneffectenrapport opgemaakt, waarbij de consequenties voor de verschillende doelgroepen vrouwen werden onderzocht ?

De minister is van oordeel dat de overgangstermijn van 13 jaar om tot een gelijkschakeling van de pensioenberekening voor mannen en vrouwen te komen een redelijk compromis vormt.

Il est vrai que l'on pourrait partir d'une position de principe purement formelle et se fonder sur la directive C.E. de 1975 qui proscrit toute discrimination en matière de salaires, mais nul n'ignore que dans la pratique, hélas, cette directive n'a pas changé fondamentalement la manière dont les femmes sont rémunérées.

Il signale en outre que cela fait vingt ans à présent que la Belgique invoque la possibilité de dérogation prévue à l'article 7 de la directive 79/7/C.E.E. relative à l'égalité de traitement entre les femmes et les hommes dans le domaine de la sécurité sociale. On ne peut prolonger indéfiniment cette situation.

Le délai de 13 ans doit être considéré comme une solution qui permet de tenir compte des deux considérations susvisées.

Le ministre admet que l'on avait envisagé, pour éliminer progressivement le coefficient de revalorisation et la condition de carrière pour l'âge flexible de la retraite, une période de transition plus courte, fixée à neuf ans.

Il ne nie pas que le Gouvernement visait, en l'espèce, à maîtriser les dépenses du secteur. Ces mesures ont un rendement budgétaire plutôt important, et ce rendement est nécessaire pour garantir la légitimité et l'avenir du système. Le Gouvernement a voulu concrétiser ces objectifs dans des délais un peu plus courts.

En ce qui concerne le relèvement du nombre d'années de carrière requis, qui passe de 20 à 35 ans, on aurait en effet pu opter pour une période de transition de 15 ans, mais celle-ci se serait alors prolongée au-delà de 2009, date à laquelle les autres mesures prévues par la réforme arrivent à échéance. Cela aurait été tout aussi illogique.

Le ministre admet que la réforme vise à reporter l'âge de la pension, mais il croit que cette mesure ne pénalise pas nécessairement les femmes par rapport aux hommes.

Reporter l'âge du départ à la retraite soit volontairement, soit parce que la condition de carrière n'est pas remplie, peut se révéler plus avantageux que de bénéficier, à l'âge de 60 ans, d'une pension calculée en 40es. Cette constatation s'applique à la fois à la période qui précède le départ à la retraite, au cours de laquelle l'intéressé a droit à une allocation alternative dans un autre secteur de la sécurité sociale, et à la période de la pension proprement dite, et ce, même si elle est calculée en 41es, en 42es, etc.

Une intervenante déclare comprendre que, d'un point de vue purement financier, les chômeuses indemnisées, les femmes qui touchent une allocation de l'A.M.I. ou les travailleuses, ont intérêt à retarder le plus possible le moment où elles partiront à la retraite.

Men zou zich inderdaad op een zuiver formeel standpunt kunnen stellen en uitgaan van de E.G.-richtlijn van 1975 die loondiscriminatie verbiedt. Iedereen weet echter dat deze richtlijn in de praktijk, jammer genoeg, geen breuk heeft teweeggebracht inzake de verloning van vrouwen.

Daar staat overigens tegenover dat België zich al sinds bijna twintig jaar beroept op de uitzonderingsmogelijkheid waarin artikel 7 van de richtlijn 79/7/E.E.G. betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid voorziet. Deze toestand kan niet blijven voortduren.

De termijn van 13 jaar moet worden gezien als een oplossing die met de twee bovengenoemde overwegingen rekening houdt.

De minister beaamt dat voor de afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt en de loopbaanvereiste voor de flexibele pensioenleeftijd, gekozen werd voor een kortere overgangperiode van negen jaar.

Hij ontkent niet dat de reden hiervan ligt bij de bezorgdheid van de Regering de uitgaven van de sector in de hand te houden. Het betreft hier maatregelen waarvan het budgettaire rendement, noodzakelijk om de toekomst en de legitimiteit van het stelsel te verzekeren, vrij groot is. De Regering heeft dit op een iets kortere termijn zichtbaar willen maken.

Men had voor het verhogen van het vereiste aantal loopbaan jaren van 20 naar 35 inderdaad kunnen kiezen voor een overgangperiode van 15 jaar, maar dan zou deze doorlopen na het jaar 2009, waarin de andere maatregelen van de hervorming worden afgerond. Ook dat zou niet logisch zijn geweest.

De minister geeft toe dat de hervorming een verhoging van de pensioenleeftijd beoogt. Hij is evenwel van mening dat de vrouwen hierdoor niet noodzakelijk erger worden getroffen dan de mannen.

Het uitstel van de pensioenleeftijd, hetzij vrijwillig, hetzij omdat de loopbaanvoorwaarde niet is vervuld, kan financieel voordeliger zijn dan een pensioen berekend in 40 loopbaan jaren op de leeftijd van 60 jaar. Dit geldt zowel voor de periode vóór men met pensioen gaat en gedurende welke men recht heeft op een alternatieve uitkering in de andere sociale zekerheidsstelsels, als tijdens het pensioen zelf, ook al wordt dit berekend in 41sten, 42sten, ...

Een lid kan begrijpen dat uitkeringsgerechtigde werkloze vrouwen, vrouwen die een uitkering van het Z.I.V. krijgen of werkende vrouwen er vanuit louter financieel oogpunt goed aan doen hun pensioen zo lang mogelijk uit te stellen.

Les chiffres qui ont été communiqués par le cabinet des Pensions indiquent cependant qu'à l'âge de 59 ans, la moitié des femmes ne sont plus actives. Les femmes doivent donc attendre cinq ans de plus, au cours desquels elles dépendent du revenu de leur conjoint ou de l'aide du C.P.A.S. et ne peuvent pas se constituer des droits en matière de pension. Il ne s'agit pas toujours de femmes mariées à des personnes qui jouissent d'un revenu élevé, loin de là.

Le ministre admet que, dans le cas des femmes qui ne sont plus actives ou qui ne bénéficient pas d'une allocation, le report de l'âge de la pension ne comporte effectivement pas d'avantages sur le plan financier.

Il est vrai que, si l'on considère la question du point de vue des droits individuels ou de l'indépendance économique des femmes au sein du ménage, ce n'est pas une bonne chose.

Il ajoute toutefois que ces femmes se trouvent confrontées aux conséquences d'un choix qu'elles ont fait bien avant d'atteindre l'âge de la pension.

Elles ont généralement travaillé un certain nombre d'années au début de leur carrière, et ont décidé ensuite de rester à la maison et de vivre avec un seul revenu pour le ménage. La pension qu'elles touchent est donc généralement limitée, puisqu'elle se rapporte à une carrière réduite.

Le ministre souligne cependant que le préjudice que ces femmes subissent du fait du report du moment où elles toucheront leur pension est, dans pratiquement tous les cas, sans commune mesure avec la majoration du montant de l'allocation que touche le conjoint dans un autre secteur de la sécurité sociale ou du montant de la pension de veuve à laquelle elles peuvent prétendre.

La sécurité sociale compense donc par d'autres voies ce que perdent les intéressées au niveau de leurs droits individuels en matière de pension.

Aujourd'hui encore, on constate que ces femmes optent rarement pour les droits individuels en matière de pension et leur préfèrent une pension de ménage basée sur la carrière du conjoint, qui est financièrement plus intéressante.

Une sénatrice ne conteste pas que les femmes qui peuvent se rabattre sur le revenu ou l'allocation de ménage de leur conjoint sont protégées sur le plan financier.

Mais quel sera, à l'avenir, le sort des femmes isolées de plus de soixante ans qui perdront leur emploi et ne compteront pas suffisamment d'années de carrière pour prendre leur retraite avant l'âge de soixante-cinq ans? Jusqu'à l'âge de la mise à la retraite, elles ne pourront s'adresser qu'au C.P.A.S., alors qu'elles se seront constitué des droits à la retraite durant des années.

Uit de cijfers die door het kabinet van pensioenen zelf verspreid zijn, blijkt evenwel dat meer dan de helft van de vrouwen niet meer actief is op de leeftijd van 59 jaar. Zij moeten vijf jaar langer van het inkomen van de echtgenoot of van O.C.M.W.-steun blijven leven en gedurende deze periode bouwen zij geen pensioenrechten op. Het betreft hier zeker niet allemaal vrouwen met een echtgenoot die een hoog inkomen geniet.

De minister geeft toe dat het uitstel van de pensioenleeftijd voor vrouwen die niet meer actief zijn of geen uitkering genieten, geen financieel voordeel biedt.

Vanuit het oogpunt van de individuele rechten of van de economische onafhankelijkheid van vrouwen binnen het gezin is dit inderdaad geen goede zaak.

Daar staat evenwel tegenover dat deze vrouwen de consequenties dragen van een keuze die zij reeds lange tijd voor de pensioenleeftijd hebben gedaan.

Deze vrouwen hebben in de meeste gevallen bij het begin van een loopbaan een aantal jaren gewerkt, maar hebben nadien besloten thuis te blijven en van één gezinsinkomen te leven. Het pensioenbedrag dat zij ontvangen is meestal beperkt, aangezien het slechts betrekking heeft op een beperkte loopbaan.

Het feit dat dit pensioen met een aantal jaren wordt uitgesteld weegt vrijwel nooit op tegen het verhoogde bedrag dat de echtgenoot als gezinsuitkering in een andere sector van de sociale zekerheid ontvangt of de verhoogde uitkering die zij als weduwe kunnen krijgen.

De sociale zekerheid compenseert derhalve via andere wegen wat de betrokkenen aan individuele pensioenrechten verliezen.

Ook nu ziet men overigens dat vrouwen maar zelden voor de individuele pensioenrechten kiezen omdat de voorkeur wordt gegeven aan het gezinspensioen op basis van de loopbaan van de echtgenoot, dat financieel interessanter is.

Een lid ontkent niet dat vrouwen die op het inkomen of een gezinsuitkering van hun echtgenoot kunnen terugvallen op het financiële vlak veilig zijn.

Wat zal in de toekomst echter het lot zijn van alleenstaande vrouwen die ouder zijn dan zestig, hun job verliezen en onvoldoende loopbaan jaren hebben om vóór de leeftijd van vijftig jaar met pensioen te gaan. Zij kunnen tot hun pensioengerechtigde leeftijd alleen bij het O.C.M.W. terecht, hoewel zij gedurende jaren pensioenrechten hebben opgebouwd.

Une autre intervenante reconnaît que les femmes d'un certain âge qui sont abandonnées par leur mari sont loin d'être une exception. Elles ne peuvent compter que sur les droits individuels qu'elles se seront constitués.

Le ministre répond que les femmes qui perdent leur emploi ont droit à des allocations de chômage. En tant qu'isolées âgées de plus de cinquante ans, elles ne courent quasiment aucun risque de perdre leur allocation. En outre, comme elles sont isolées, elles reçoivent une allocation majorée qui sera vraisemblablement bien plus intéressante du point de vue financier que la pension à laquelle elles pourraient prétendre.

Le scénario de la réforme des pensions a été élaboré de manière telle que, chaque fois que le dénominateur de la fraction servant au calcul de la pension augmente d'une unité, l'âge de la mise à la retraite et l'âge qui donne droit à des indemnités dans d'autres secteurs de la sécurité sociale augmente d'un an (voir l'annexe).

Il va de soi qu'une chômeuse de 60 ans qui ne remplira pas la condition de 30 années de carrière en 2002 ne pourra pas prendre directement sa retraite. Elle n'en aura pas moins droit à une pension qu'à l'âge de 62 ans et, jusque là, elle sera considérée comme une chômeuse indemnisée. Durant cette période de deux ans, elle continuera à se constituer des droits à la retraite.

Une commissaire attire l'attention sur la situation des femmes qui ont travaillé pendant 10 à 20 ans et qui ont donc acquis des droits à la retraite, mais qui ne reçoivent aucune allocation sociale à l'âge de 60 ans.

Dans le système actuel, elles ont droit, en attendant que s'ouvre le droit à la pension de leur mari et que le couple opte pour la pension de ménage, à une pension d'isolée, petite, il est vrai, mais réelle. Ce ne sera plus possible dans le nouveau régime, ce qui signifie qu'elles perdront définitivement les droits à la retraite qu'elles se seront constitués.

Il semblerait que le montant en jeu en l'espèce atteint 1,5 milliard de francs par an, ce qui n'est quand même pas négligeable.

Le ministre concède que la condition de carrière, même si elle n'est encore que de 20 ans en 1997 et si elle ne sera portée à 35 ans que par étapes, pourra être jugée sévère pour les femmes qui n'auront travaillé que pendant un nombre restreint d'années.

Il faut toutefois situer cette mesure dans le contexte du maintien de la flexibilité de l'âge de la mise à la retraite.

Dans d'autres pays européens, dont les problèmes démographiques sont identiques à ceux de la Belgique, l'on a simplement choisi de retarder l'âge de la mise à la retraite jusqu'à 65 ou même 67 ans, pour

Een andere spreekster beaamt dat vrouwen die op latere leeftijd door hun echtgenoot in de steek worden gelaten lang geen uitzondering zijn. Zij kunnen alleen rekenen op de individuele rechten die zij hebben opgebouwd.

De minister antwoordt dat vrouwen die hun betrekking verliezen recht hebben op werkloosheidsuitkeringen. Als alleenstaande die bovendien ouder is dan vijftig jaar, is het risico dat zij hun uitkering verliezen vrijwel onbestaande. Bovendien krijgen zij als alleenstaande een verhoogde uitkering die naar alle waarschijnlijkheid financieel een stuk interessanter is dan het pensioen waarop zij recht zouden hebben.

Het scenario van de pensioenhervorming is zo uitgewerkt dat, telkens wanneer de noemer van de berekeningsbreuk van het pensioen met één wordt verhoogd, ook de pensioenleeftijd én de leeftijd die recht geeft op uitkeringen in andere sectoren van de sociale zekerheid met één jaar worden verhoogd (zie bijlage).

Een werkloze vrouw van 60 jaar in het jaar 2002 die de loopbaanvereiste van 30 jaar niet vervult, kan vanzelfsprekend niet direct met pensioen. Zij heeft evenwel hoedanook recht op pensioen op de leeftijd van 62 jaar en tot zij die heeft bereikt, blijft zij uitkeringsgerechtigd werkloze. Tijdens deze periode van twee jaar bouwt zij nog pensioenrechten op.

Een lid wijst op de situatie van vrouwen die gedurende 10 à 20 jaar hebben gewerkt en dus pensioenrechten hebben opgebouwd, maar die op de leeftijd van 60 jaar geen enkele sociale uitkering genieten.

In het huidige systeem hebben zij recht op een, weliswaar klein pensioen als alleenstaande tot hun echtgenoot pensioengerechtigd is en voor het gezinspensioen wordt gekozen. Dit is onder het nieuwe regime niet meer mogelijk, wat betekent dat deze vrouwen de pensioenrechten die zij hebben opgebouwd definitief kwijt zijn.

Naar verluidt betreft het hier een bedrag van 1,5 miljard frank per jaar, wat toch niet onaanzienlijk is.

De minister geeft toe dat de loopbaanvoorwaarde, ook al is ze in 1997 maar 20 jaar en wordt ze slechts geleidelijk verhoogd tot 35 jaar, streng kan overkomen voor werkneemsters die slechts een beperkt aantal jaren hebben gewerkt.

Men moet deze maatregel evenwel zien in zijn samenhang met het behoud van de flexibele pensioenleeftijd.

In sommige andere Europese landen, waar men met dezelfde demografische problemen kampt als in België, werd zonder meer gekozen voor een verhoging van de pensioenleeftijd tot 65 of zelfs 67 jaar om het

pouvoir continuer de financer le système. Quant aux pays qui ont prévu la possibilité de prendre une retraite anticipée, ils ont quand même imposé une condition de carrière, et ce pour la même raison. En Allemagne, la condition de carrière a été fixée, avec effet immédiat, à 35 ans, et en France, elle est de 37 ans.

Le Gouvernement belge a considéré que la flexibilité de l'âge de la mise à la retraite, qui a été instaurée en 1990, est un droit acquis. Il a jugé, lui aussi, qu'il fallait subordonner ce droit à une condition de carrière, pour sauvegarder la viabilité budgétaire du système. Comme cette viabilité est assurée par les employeurs et les travailleurs, l'on peut exiger qu'au droit à une indemnité corresponde l'obligation de verser un minimum de cotisations.

Dans la pratique, l'on peut sortir de la vie active en prenant sa retraite, mais l'on choisit aussi souvent d'autres voies possibles. La flexibilité de l'âge de la retraite est précisément destinée à ceux qui travaillent encore à l'âge de soixante ans.

Une membre déclare, sans vouloir contredire ces propos, qu'il y a un problème parce qu'imposer une condition de carrière de 35 ans revient à instaurer *de facto* un âge flexible de la mise à la retraite pour les hommes, mais pas pour les femmes.

La loi du 7 juillet 1990, qui instaurait un âge flexible de la mise à la retraite, a surtout profité aux hommes.

En fait, l'on va effectuer maintenant, dans une deuxième phase, un pas en arrière au détriment des femmes. Comme elles parviennent à peine à satisfaire à la condition de carrière, la flexibilité de l'âge de la mise à la retraite n'existera plus pour elles dans la pratique.

Le ministre répond qu'en rendant la condition de carrière progressivement plus stricte, l'on tient compte du développement de l'activité des femmes. En 1997, les trois quarts des femmes rempliront la condition de vingt ans de carrière.

Il est persuadé que ce pourcentage ne diminuera pas à l'avenir.

À cela s'ajoute que, chaque fois que l'on relève l'âge de la mise à la retraite, l'on adapte en conséquence les droits que les gens peuvent se constituer dans les autres régimes. Il arrive, dès lors souvent, que des femmes qui ne satisfont pas à la condition de carrière bénéficient ainsi d'un système financièrement plus avantageux que celui de la pension de retraite.

Un sénateur fait référence à la situation des personnes qui sont exclues du bénéfice des prestations en application de l'article 80 de la réglementation du chômage. Au bout du compte, elles sont punies deux fois, puisqu'elles perdent leur droit aux prestations de

système betaalbaar te houden. Andere landen, die wel hebben voorzien in de mogelijkheid van een vervroegd pensioen, hebben dit om dezelfde reden gekoppeld aan een loopbaanvoorwaarde. In Duitsland werd die met onmiddellijke ingang op 35 jaar vastgesteld, in Frankrijk bedraagt zij 37 jaar.

De Belgische Regering is ervan uitgegaan dat de flexibele pensioenleeftijd, ingevoerd in 1990, een verworven recht is. Ook zij heeft het noodzakelijk geacht hieraan een loopbaanvoorwaarde te koppelen om het systeem budgettair leefbaar te houden. Uitgaande van de overweging dat het systeem in stand wordt gehouden door de werkgevers en werknemers, mag worden gevraagd dat tegenover een uitkering ook een minimum aan verzekeringsduur staat.

In de praktijk worden er buiten het pensioen momenteel ook andere mogelijkheden geboden om uit het arbeidsproces te stappen en hiervan wordt veelvuldig gebruik gemaakt. De flexibele pensioenleeftijd is er precies voor diegenen die op hun zestigste nog steeds werken.

Een lid spreekt dit niet tegen. Waar het hier echter om gaat is dat door het instellen van een loopbaanvoorwaarde van 35 jaar *de facto* een flexibele pensioenleeftijd werd ingevoerd voor mannen, maar niet voor vrouwen.

Voor de mannen hebben immers gewonnen bij de wet van 7 juli 1990, die een flexibele pensioenleeftijd invoerde.

Nu doet men in een tweede fase een stap terug voor de vrouwen. Aangezien zij in slechts zeer beperkte mate de loopbaanvoorwaarde vervullen, bestaat de flexibele pensioenleeftijd voor hen in de praktijk niet meer.

De minister antwoordt hierop dat de geleidelijke verstrenging van de loopbaanvoorwaarde rekening houdt met de toename van de activiteitsgraad bij vrouwen. Drie kwart van de vrouwen vervullen in 1997 de voorwaarde van twintig jaar.

Hij is ervan overtuigd dat dit percentage in de toekomst niet zal dalen.

Daarbij komt dat, met elke stap in de verhoging van de pensioenleeftijd, ook de rechten in andere stelsels worden aangepast. Vrouwen die de loopbaanvoorwaarde niet vervullen worden daardoor vaak in een stelsel opgevangen dat financieel voordeliger is dan een rustpensioen.

Een senator wijst op de situatie van de personen die op grond van artikel 80 van de werkloosheidsreglementering worden geschorst. Zij worden uiteindelijk tweemaal gestraft. Niet allen verliezen zij hun recht op werkloosheidsuitkeringen, maar bovendien kun-

chômage et ne peuvent se constituer aucun droit à la pension pendant la période de suspension, ce qui peut avoir des conséquences particulièrement graves, certainement pour ce qui est des conditions de carrière.

Néanmoins, les auditions concernant l'application de l'article 80 auxquelles a procédé la Commission des Affaires sociales ont montré que les critères sur la base desquels ces personnes sont exclues n'indiquent pas nécessairement si elles sont ou non disposées à travailler.

Une différence de quelques centaines de francs dans le revenu du ménage peut jouer un rôle déterminant dans la perte du droit aux prestations.

Une autre intervenante cite l'exemple d'une jeune femme dont l'époux est à la retraite et bénéficie dès lors d'une pension de ménage.

Il s'agit peut-être en l'occurrence d'une situation quelque peu caricaturale, mais elle montre qu'il y a des incohérences dans notre régime de pensions de ménage et de pensions de veuve (c'est-à-dire d'un supplément de 25 p.c. sans condition aucune).

En effet, la femme dont le mari est décédé peut bénéficier, sans avoir à remplir aucune condition de carrière, d'une pension de veuve égale à la pension d'isolé de son mari, et ce dès l'âge de 45 ans.

Par contre, une femme seule et qui travaille devra justifier de 35 ans de carrière à partir de 2005. Cette situation, qui résulte évidemment du système des droits dérivés, est injuste.

Le membre signale que les propositions à l'examen oublient d'ailleurs tout un groupe de femmes.

Une femme de 60 ans, qui aura trente ans de carrière en 2005 et se sera donc constitué des droits à la pension, mais qui ne dépendra d'aucun régime de sécurité sociale, devra attendre cinq ans avant d'avoir droit à une pension. Selon la réglementation actuelle, cette femme pourrait prendre sa retraite immédiatement.

Une autre intervenante constate que la réforme vise notamment à faire travailler les gens plus longtemps pour que l'on puisse continuer à financer les pensions.

Elle estime qu'il faut envisager l'objectif en question dans un contexte plus global. Comme on l'a déjà dit, 59 p.c. de l'ensemble des femmes sont encore «actives» quand elles atteignent l'âge de la pension. Mais, 8 p.c. seulement des femmes de ce groupe sont présentes effectivement sur le marché du travail. Les autres émargent au régime des prépensions, à celui du chômage, etc.

Dès lors, les économies que l'on va réaliser dans le secteur des pensions en relevant l'âge de la retraite

nen zij tijdens de schorsingsperiode geen pensioenrechten opbouwen, wat zeker in het kader van de loopbaanvereiste bijzonder zware consequenties kan hebben.

Uit de hoorzittingen in de Commissie voor de Sociale Aangelegenheden over de toepassing van artikel 80 bleek nochtans dat de criteria waarop deze personen worden geschorst niet noodzakelijk een indicatie geven van de arbeidsbereidheid van de betrokkenen.

Een verschil van enkele honderden franken in het gezinsinkomen kan bepalend zijn om het recht op uitkeringen te verliezen.

Een andere spreker geeft het voorbeeld van een jonge vrouw die gehuwd is met een echtgenoot in de pensioenleeftijd en derhalve een gezinspensioen geniet.

Het betreft hier misschien een enigszins karikatuurale situatie die echter aantoonde dat er een en ander schort aan ons systeem van gezins- en weduwenpensioenen (d.w.z. van een verhoging met 25 pct. zonder enige voorwaarde).

Deze vrouw kan immers wanneer haar echtgenoot is gestorven, als weduwe vanaf de leeftijd van 45 jaar een pensioen genieten gelijk aan dat van een alleenstaande, zonder dat zij hiervoor enige voorwaarde inzake loopbaan moet vervullen.

Een werkende vrouw daarentegen die alleen staat moet, vanaf 2005, 35 loopbaan jaren kunnen bewijzen. Deze situatie, die vanzelfsprekend samenhangt met het systeem van de afgeleide rechten, is onredelijk.

Het lid merkt op dat deze voorstellen overigens een groep vrouwen in de kou laten staan.

Een werkneemster van 60 jaar die in 2005, dertig jaar heeft gewerkt en dus pensioenrechten opgebouwd, maar die in geen enkel sociaal-zekerheidssysteem zit, moet nog vijf jaar wachten vooraleer zij recht heeft op pensioen. In de huidige regeling zou deze vrouw direct met pensioen kunnen gaan.

Een andere spreker stelt vast dat de hervorming onder meer tot doel heeft de mensen langer te doen werken, om de pensioenen betaalbaar te houden.

Zij vindt dat men deze doelstelling toch in een meer algemeen kader moet bekijken. Zoals reeds eerder werd gezegd, is momenteel 59 pct. van alle vrouwen nog «actief» bij het bereiken van de pensioenleeftijd. Van deze groep is er evenwel slechts 8 pct. effectief op de arbeidsmarkt aanwezig. De anderen zitten in een systeem van brugpensioen, werkloosheid, enz.

De besparing die men in de sector pensioenen realiseert door een verschuiven van de pensioenleeftijd is

seront purement fictives, et seront annulées par les dépenses supplémentaires dans les autres secteurs de la sécurité sociale.

Le ministre confirme que l'objectif que le Gouvernement poursuit par ces mesures est de relever l'âge réel de la pension à l'avenir. Il est exact que le degré d'activité au cours de la période qui précède la mise à la pension est trop faible actuellement, tant pour les hommes que pour les femmes, et ce, pour des raisons qui sont connues.

Dans les années 70, la génération du baby-boom s'est présentée sur le marché du travail et celui-ci n'a pu l'absorber complètement. Pour lui donner une chance, l'on a ouvert des droits à la prépension, de manière à pouvoir modifier la structure démographique du marché du travail.

Actuellement, la faiblesse du taux de natalité modifie à nouveau la structure démographique et il faut que la politique en tienne compte. L'on a déjà porté l'âge de la prépension à 58 ans. À long terme, les conditions de carrière et les changements qui se produiront sur le marché du travail auront pour effet d'allonger la période d'activité des gens.

Un membre souligne, à cet égard, que le Gouvernement souhaite à nouveau encourager l'engagement de chômeurs âgés en prévoyant des exemptions de cotisations patronales.

Ne remet-il pas ainsi la solution des problèmes à plus tard? Beaucoup de femmes qui sont actuellement au chômage seront incitées à retravailler. Elles rempliront dès lors plus rapidement les conditions de carrière et se constitueront des droits supplémentaires à la pension, pour lesquels aucune cotisation patronale n'aura été versée.

L'on va donc dépenser moins en matière de chômage pour les intéressées, mais il est plus que probable que l'économie réalisée sera réduite à néant en raison d'un taux de chômage élevé chez les jeunes.

Le ministre répond que ces dernières années, le Gouvernement a consacré, à juste titre, beaucoup d'attention au chômage des jeunes. En partie en raison des changements démographiques, l'on prend également aujourd'hui des mesures en faveur des chômeurs âgés. Comme on l'a déjà dit, le taux d'inactivité du groupe qui se trouve au seuil de la retraite est élevé.

Notre système de sécurité sociale veut que celui qui travaille se constitue des droits. C'est un système qu'il faut respecter.

Il signale qu'en examinant ensemble les deux mesures, l'on constate que certains budgets sont déplacés d'un secteur vers un autre. Il est néanmoins convaincu que ces déplacements auront un effet global favorable aux femmes.

derhalve een zuiver fictieve operatie, die wordt gecompenseerd door meeruitgaven in andere sectoren van de sociale zekerheid.

De minister beaamt dat de regering met deze maatregelen beoogt de reële pensioenleeftijd in de toekomst te verhogen. Het is inderdaad zo dat de activiteitsgraad in de periode voor de pensionering zowel bij mannen als bij vrouwen momenteel te laag is. De redenen hiervan zijn gekend.

In de jaren zeventig diende de baby-boomgeneratie zich op de arbeidsmarkt aan, maar kon hierin niet helemaal worden opgevangen. Teneinde deze generatie een kans te geven werd het brugpensioen ingevoerd om de demografische structuur van de arbeidsmarkt te wijzigen.

Thans treden er opnieuw wijzigingen op in de demografische toestand ten gevolge van het lagere geboortecijfer en het beleid moet hiermee rekening houden. De brugpensioenleeftijd werd al op 58 jaar gebracht. Op langere termijn zal de loopbaanvoorwaarde, samen met de gewijzigde toestand op de arbeidsmarkt, ertoe leiden dat de mensen gemiddeld langer werken.

Een lid merkt in dit verband op dat de regering de aanwerving van oudere werklozen opnieuw wil gaan aanmoedigen door vrijstellingen van werkgeversbijdragen.

Worden daardoor de problemen niet verschoven naar de toekomst? Veel vrouwen die thans werkloos zijn zullen ertoe worden aangezet opnieuw te gaan werken. Zij zullen daardoor vlugger de loopbaanvoorwaarde vervullen en bovendien bijkomende pensioenrechten opbouwen, waarvoor geen werkgeversbijdragen werden betaald.

De werkloosheidsuitgaven voor deze personen zullen weliswaar dalen, maar dit voordeel verdwijnt naar alle waarschijnlijkheid ten gevolge van de hogere werkloosheid bij jongeren.

De minister antwoordt dat de voorbije jaren door de regering inderdaad terecht veel aandacht werd besteed aan de jongerenwerkloosheid. Mede ten gevolge van de demografische veranderingen worden nu ook maatregelen genomen voor oudere werklozen. Zoals reeds eerder gezegd is de inactiviteitsgraad bij de groep net voor de pensioenleeftijd zeer groot.

Het is nu eenmaal eigen aan ons stelsel van sociale zekerheid dat wie werkt ook rechten opbouwt. Dit beginsel moet vanzelfsprekend worden gerespecteerd.

Hij merkt op dat, wanneer men de beide maatregelen samen bekijkt, bepaalde budgetten inderdaad worden verschoven van de ene sector naar de andere. Hij is er wel sterk van overtuigd dat de vrouwen globaal genomen winnen bij deze verschuiving.

Le ministre déclare ensuite que ces mesures sont conçues pour que l'on puisse renforcer le régime des pensions à long terme.

Le Gouvernement a opté pour une opération très progressive, qui ne touche pas aux droits des pensionnés actuels. La réforme sera étalée sur une période de quinze ans et elle se fera par petites étapes concernant chacune environ 100 000 personnes, si bien que le régime aura été réformé en profondeur dans une quinzaine d'années.

Il n'est nullement question, en l'espèce, d'une opération budgétaire. En effet, la réforme ne permet de réaliser aucune économie budgétaire à court terme et, d'ailleurs, l'objectif n'est pas de réaliser une telle économie. À long terme, le système sera renforcé financièrement. Quand l'opération sera terminée, la diminution des dépenses aura permis de libérer suffisamment de moyens pour que l'on puisse relever le défi démographique, qui fera sentir ses effets dès 2015.

Le ministre souligne que cela ne signifie pas que les aspects budgétaires ne jouent aucun rôle en la matière.

Au contraire, l'assainissement du budget et la réduction du déficit public restent la meilleure garantie du maintien de la sécurité sociale au cours du siècle prochain.

Il ne nie pas que les femmes sont défavorisées dans bien des domaines par rapport aux hommes, sur le marché du travail. Il estime néanmoins qu'il ne serait pas réaliste d'exiger que l'on compense tous les désavantages accumulés ces 45 dernières années dans une branche déterminée de la sécurité sociale, à savoir celle des pensions.

Le ministre souligne que la réforme a été conçue compte tenu des droits tant des femmes que des hommes.

On a pu compenser ainsi en grande partie le préjudice que subissent les femmes en raison du calcul en 45es par l'introduction d'un droit annuel minimum qui leur est nettement favorable. En effet, grâce à cette mesure, les salaires de l'ensemble de la carrière seront recalculés en fonction du salaire mensuel minimum.

La suppression du coefficient de revalorisation est surtout défavorable aux hommes.

Une intervenante rappelle que, lors de la discussion des lois-cadres, le ministre a assuré à plusieurs reprises que l'introduction d'un droit annuel minimum serait plus favorable, pour les femmes, que le maintien du calcul en quarantièmes pour la période «litigieuse» d'avant 1978. Elle n'en a toujours pas eu la démonstration chiffrée.

En outre, les mesures s'additionnent :

— le calcul en 45es (une diminution de 11 p.c. du montant de la pension);

De minister verklaart vervolgens dat de bedoeling van de maatregelen erin bestaat het stelsel van de pensioenen op langere termijn te versterken.

De Regering heeft gekozen voor een zeer geleidelijke operatie, waarbij niet wordt geraakt aan de rechten van de huidige gepensioneerden. De hervorming wordt doorgevoerd over een periode van vijftien jaar in kleine stappen, die telkens ongeveer 100 000 personen betreffen. Na die vijftien jaar echter zal het stelsel fundamenteel hervormd zijn.

Het betreft hier inderdaad geen budgettaire operatie omdat de hervorming op korte termijn geen begrotingswinst oplevert, wat ook niet de bedoeling is. Op langere termijn zal het stelsel wel financieel zijn versterkt. Wanneer de operatie is afgerond, zullen er door het afremmen van de uitgaven voldoende middelen zijn vrijgekomen om de demografische uitdaging, die zich vanaf 2015 sterk zal doen voelen, te beantwoorden.

De minister onderstreept dat dit niet wil zeggen dat aan heel deze aangelegenheid geen begrotingsaspecten verbonden zijn.

Integendeel, de sanering van de begroting en de vermindering van het overheidstekort blijft de beste garantie voor het in stand houden van het sociale stelsel in de loop van de volgende eeuw.

Hij ontkent niet dat de vrouwen op de arbeidsmarkt nog steeds op tal van domeinen zijn benadeeld tegenover de mannen. Het is evenwel niet realistisch te eisen dat al deze achterstellingen voor de voorbije 45 jaar worden rechtgetrokken binnen één tak van de sociale zekerheid, namelijk de pensioenen.

De minister verklaart dat, bij het ontwerpen van de hervorming, rekening werd gehouden met de rechten zowel van de mannen als van de vrouwen.

Zo wordt het nadeel dat de vrouwen hebben door de herberekening in vijfenveertigsten, in belangrijke mate gecompenseerd door de invoering van een minimumjaarrecht dat sterk in hun voordeel speelt. Door deze maatregel worden immers alle lonen over heel de loopbaan herberekend naar het minimummaandloon.

De afbouw van de herwaarderingscoëfficiënt is vooral nadelig voor de mannen.

Een spreekster herinnert eraan dat de minister bij de bespreking van de kaderwetten herhaaldelijk heeft verzekerd dat de invoering van een minimumjaarrecht voor de vrouwen voordeliger zou zijn dan het behoud van de berekening in veertigsten voor de «betwiste» periode vóór 1978. Zij heeft dit nog altijd niet met cijfers bewezen gezien.

Daarbij komt nu dat er een cumulatie is van :

— de herberekening in 45sten (een vermindering van het pensioenbedrag met 11 pct.);

— la diminution progressive du coefficient de revalorisation;

— la condition de carrière, qui a surgi du néant cet été, dont il n'avait jamais été question lors du débat à propos de la réforme des pensions.

Elle peut difficilement imaginer, vu l'effet cumulé de ces trois mesures, que la réforme soit plus favorable pour les femmes que le maintien du calcul en quarantièmes et de la retraite à 60 ans.

Le ministre assure que c'est pourtant le cas et le démontre à l'aide d'exemples concrets fondés sur cinq hypothèses.

Les trois premiers exemples concernent des femmes qui, à l'âge de 60 ans, ont encore un statut et peuvent donc se constituer des années de carrière supplémentaires. Les deux derniers exemples concernent des femmes qui ne sont plus en activité lors du passage au calcul en 45es.

On s'est basé sur différents profils de carrière (temps plein-temps partiel — ouvrières-employées):

Exemple 1

Une femme avec une carrière complète comprenant 37 années en tant qu'employée et 3 années en tant qu'ouvrière a travaillé pour de faibles salaires, et est encore en activité en fin de carrière.

a) elle prend sa pension en 1997 à 60 ans calculée selon la législation actuelle

résultat: à 60 ans et pour une carrière de 40/40, elle peut prétendre à sa pension rehaussée à la pension minimum (actuel)

(le montant normal de sa pension est nettement plus faible)

= 27 774 F/mois

b) hypothèse 1:

elle prend sa pension en 1997 à 60 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

— elle peut prendre sa pension «anticipée» puisqu'elle réunit les conditions de carrière (20 ans en 1997)

— l'âge pour la prise de cours de la pension est à ce moment-là de 61 ans et le calcul effectué en 41^{es}

— le choix de prendre la pension à 60 ans signifie que l'on choisit délibérément une pension «anticipée» calculée sur une carrière souvent incomplète.

— het geleidelijk verminderen van de herwaarderingscoëfficiënt;

— de loopbaanvoorwaarde die deze zomer uit de lucht is gevallen en waarvan nooit sprake is geweest tijdens het debat over de hervorming van de pensioenen.

Zij kan zich onmogelijk voorstellen dat de hervorming, gelet op het cumulatieve effect van deze drie maatregelen, voor de vrouwen voordeliger zou zijn dan het behoud van een berekening in veertigsten bij een pensioenleeftijd van 60 jaar.

De minister verzekert dat dit nochtans het geval is en staaft dit met een aantal concrete voorbeelden.

De eerste drie voorbeelden betreffen vrouwen die op de leeftijd van 60 jaar nog een statuut hebben en dus bijkomende loopbaan jaren kunnen opbouwen. In de laatste twee hypothesen zijn de betrokkenen niet meer actief bij de overgang naar de berekening in vijfenveertigsten.

Er werd tevens uitgegaan van verschillende loopbaanprofielen (voltijds — deeltijds — arbeiders — bedienden):

Voorbeeld 1

Een vrouw met een volledige loopbaan die 37 jaar als bediende en 3 jaar als werkneemster heeft gewerkt aan lage lonen, en die nog actief is op het einde van haar loopbaan:

a) nam haar pensioen op in 1997 op 60 jaar berekend volgens de huidige pensioenwetgeving

resultaat: op 60 jaar en voor een loopbaan van 40/40 werd haar pensioenbedrag opgetrokken tot het (huidig) minimumpensioen

(het «normaal» berekend pensioen bedroeg iets lager)

= 27 774 F/maand

b) hypothese 1:

neemt haar pensioen op in 1997 op 60 jaar onder de nieuwe pensioenwetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

— zij kan haar pensioen «vervroegd» opnemen aangezien ze de loopbaanvoorwaarde vervult (20 jaar in 1997)

— de pensioenleeftijd is op dat ogenblik 61 jaar en de pensioenberekening gebeurt in 41sten

— de keuze om het pensioen op 60 jaar te nemen houdt in dat men kiest voor een «vervroegd» pensioen; men kiest dan ook vaak voor een «onvolledig» pensioen

résultat: = **27 724 F/mois**

— à 60 ans, pour une carrière de 40/41, le montant de la pension au taux «normal» représente 27 724 F/mois

— puisque le taux «normal» de la pension est plus élevé que la pension minimum soit $27\,724 > 27\,774 \times 40/41$ — il sera accordé le taux «normal» de la pension

c) hypothèse 2:

elle prend sa pension en 1998 à 61 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

l'âge de la pension pour une femme est à ce moment-là — 1997 et 1998 — de 61 ans

résultat: = **28 346 F/mois**

— à 61 ans et pour une carrière de 41/41 le montant de la pension représente 28 346 F/mois

— la pension normale est > la pension minimum

Exemple 2

Une femme avec une carrière incomplète, avec un nombre d'années incomplètes représentant 34 années d'ouvrière avec de faibles rémunérations; elle est encore active en fin de carrière:

a) elle prend sa pension en 1997 à 60 ans selon l'ancienne législation:

résultat: à 60 ans et pour une carrière de 34/40, elle peut prétendre à une pension d'un montant de **17 042 francs par mois;**

— on ne peut rehausser au prorata de la pension minimum, parce qu'elle ne remplit pas la condition de durée de travail (minimum 2/3 de carrière avec un minimum de 1 710 heures par an);

b) hypothèse 1:

elle prend sa pension en 1997 à 60 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

— elle peut prendre sa pension «anticipée» puisqu'elle réunit les conditions de carrière (20 ans en 1997);

— l'âge pour la prise de cours de la pension est à ce moment-là de 61 ans et le calcul effectué en 41es;

— le choix de prendre la pension à 60 ans signifie que l'on choisit délibérément une pension «anticipée» calculée sur une pension incomplète ou une pension moins importante;

résultat: = **19 610 francs par mois;**

resultaat: = **27 724 F/maand**

— op 60 jaar en voor een loopbaan van 40/41 bedraagt het «normaal» pensioen 27 724 F/maand

— vermits het «normaal» pensioen hoger is dan het minimumpensioen — $nl. 27\,724 > 27\,774 \times 40/41$ — wordt het «normaal» berekend pensioen toegekend

c) hypothese 2:

neemt haar pensioen op in 1998 op 61 jaar onder de nieuwe wetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

de pensioenleeftijd voor vrouwen is op dat ogenblik — 1997 en 1998 — 61 jaar voor vrouwen

resultaat: = **28 346 F/maand**

— op 61 jaar en voor een loopbaan van 41/41 bedraagt het pensioen 28 346 F/maand

— het normaal pensioen > minimumpensioen

Voorbeeld 2

Een vrouw met een onvolledige loopbaan, met voor een aantal jaren onvolledige prestaties, heeft gedurende 34 jaar als arbeidster gewerkt aan lage lonen; zij is nog actief op het einde van haar loopbaan:

a) nam haar pensioen op in 1997 op 60 jaar berekend volgens de huidige pensioenwetgeving:

resultaat: op 60 jaar en voor een loopbaan van 34/40 bedraagt haar pensioen: **17 042 frank per maand;**

— dit kan niet worden opgetrokken tot het (pro-rata) minimumpensioen, omdat zij niet aan de «arbeidsduur» voorwaarde voldoet (minimum tweederde loopbaan aan minimum 1 710 uren per jaar);

b) hypothese 1:

neemt haar pensioen op in 1997 op 60 jaar onder de nieuwe pensioenwetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

— zij kan haar pensioen «vervroegd» opnemen aangezien ze aan de loopbaanvoorwaarde voldoet (20 jaar in 1997);

— de pensioenleeftijd is op dat ogenblik 61 jaar en de pensioenberekening gebeurt in 41sten;

— de keuze om het pensioen op 60 jaar te nemen houdt in dat men kiest voor een «vervroegd» pensioen; men kiest dan ook vaak voor een «onvolledig» pensioen of voor een méér onvolledig pensioen;

resultaat: = **19 610 frank per maand;**

à savoir : à 60 ans et pour une carrière de 34/41;

c) hypothèse 2:

elle prend sa pension en 1998 à 61 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées);

— l'âge pour la pension des femmes est à ce moment-là — 1997 et 1998 — de 61 ans;

résultat : = **20 520 francs par mois**;

à savoir : à 61 ans et pour une carrière de 35/41.

Exemple 3

Une femme avec une carrière complète comprenant 40 années en tant qu'employée pour un salaire moyen, qui est encore en activité en fin de carrière :

a) elle prend sa pension en 1997, à 60 ans selon l'ancienne législation

Résultat : à 60 ans et pour une carrière de 40/40, elle peut prétendre à une pension de **37 305 francs par mois**.

— attendu que le montant de la pension est plus élevé que le montant minimum de pension, celui-ci ne peut lui être accordé.

b) hypothèse 1:

elle prend sa pension en 1997 à 60 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

— elle peut prendre sa pension «anticipée» puisqu'elle réunit les conditions de carrière (20 ans en 1997);

— l'âge pour la prise de cours de la pension est à ce moment-là de 61 ans et le calcul est effectué en 41es;

— le choix de prendre la pension à 60 ans signifie que l'on choisit délibérément une pension «anticipée» calculée sur une carrière incomplète ou une pension moins importante.

Résultat : **35 974 francs par mois**.

à savoir : à 60 ans et pour une carrière de 40/41.

c) hypothèse 2:

elle prend sa pension en 1998 à 61 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

l'âge de la pension pour une femme est à ce moment-là — 1997 et 1998 — de 61 ans.

Résultat : **36 984 francs par mois**.

à savoir : à 61 ans et pour une carrière de 41/41.

dit is op 60 jaar en voor een loopbaan van 34/41;

c) hypothese 2:

neemt haar pensioen op in 1998 op 61 jaar onder de nieuwe wetgeving (alle maatregelen gecumuleerd);

de pensioenleeftijd voor vrouwen is op dat ogenblik — 1997 en 1998 — 61 jaar voor vrouwen;

resultaat : = **20 520 frank per maand**;

dit is op 61 jaar en voor een loopbaan van 35/41.

Voorbeeld 3

Een vrouw met een volledige loopbaan, die gedurende 40 jaar als bediende aan gemiddelde lonen voor een vrouwelijke bediende heeft gewerkt en nog actief is op het einde van haar loopbaan :

a) nam haar pensioen op in 1997 op 60 jaar berekend volgens de huidige pensioenwetgeving

Resultaat : op 60 jaar en voor een loopbaan van 40/40 bedraagt haar pensioen : **37 305 frank per maand**.

— aangezien het «nominaal» pensioen hoger is dan het minimumpensioen wordt dit niet opgetrokken.

b) hypothese 1:

neemt haar pensioen op in 1997 op 60 jaar onder de nieuwe pensioenwetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

— zij kan haar pensioen «vervroegd» opnemen aangezien ze aan de loopbaanvoorwaarde voldoet (20 jaar in 1997);

— de pensioenleeftijd is op dat ogenblik 61 jaar en de pensioenberekening gebeurt in 41sten;

— de keuze om het pensioen op 60 jaar te nemen houdt in dat men kiest voor een «vervroegd» pensioen; men kiest dan ook vaak voor een «onvolledig» pensioen of voor een méér onvolledig pensioen.

Resultaat : **35 974 frank per maand**.

d.i. op 60 jaar en voor een loopbaan van 40/41.

c) hypothese 2:

neemt haar pensioen op in 1988 op 61 jaar onder de nieuwe wetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

de pensioenleeftijd voor vrouwen is op dat ogenblik — 1997 en 1998 — 61 jaar.

Resultaat : **36 984 frank per maand**.

d.i. op 61 jaar en voor een loopbaan van 41/41.

Exemple 4

Une femme avec une carrière incomplète d'une durée de 20 ans en tant qu'ouvrière avec des bas salaires et qui n'est plus active en fin de carrière:

a) elle prend sa pension en 1997 à 60 ans selon l'ancienne législation :

résultat: à 60 ans et pour une carrière de 20/40 elle peut prétendre à une pension d'un montant de: **8 103 francs par mois;**

— elle ne remplit pas les conditions de carrière et ne peut donc avoir droit au prorata de la pension minimum;

b) hypothèse 1:

elle prend sa pension en 1997 à 60 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées);

— elle peut prendre sa pension «anticipée» puisqu'elle réunit les conditions de carrière (20 ans en 1997);

— l'âge pour la prise de cours de la pension est à ce moment-là de 61 ans et le calcul est effectué en 41es;

— le choix de prendre la pension à 60 ans signifie que l'on a choisi délibérément une pension «anticipée» calculée sur une carrière incomplète ou une pension moins importante; dans ce cas, le choix de prendre une pension «anticipée» est établi du fait qu'elle n'a aucun intérêt d'ajourner sa prise de cours (il n'y a pas accroissement de la pension du fait qu'elle est inactive en fin de carrière);

résultat: = **9 650 francs par mois;**

à savoir: à 60 ans et pour une carrière de 20/41.

Exemple 5

Une femme avec une carrière incomplète comprenant 10 années en tant qu'ouvrière avec des bas salaires et qui n'est plus active en fin de carrière.

a) elle prend sa pension en 1997 à 60 ans selon l'ancienne législation

résultat: à 60 ans et pour une carrière de 10/40, elle peut prétendre à une pension de **4 009 F/mois**

— elle n'a pas droit à la pension minimum étant donné qu'elle ne remplit pas les conditions de carrière;

Voorbeeld 4

Een vrouw met een onvolledige loopbaan, die gedurende 20 jaar als arbeidster aan lage lonen heeft gewerkt en niet meer actief is op het einde van haar loopbaan:

a) neemt haar pensioen op in 1997 op 60 jaar, berekend volgens de huidige pensioenwetgeving :

resultaat: op 60 jaar en voor een loopbaan van 20/40 bedraagt haar pensioen: **8 103 frank per maand;**

— aangezien zij de loopbaanvoorwaarden niet vervult, is er geen recht op het minimumpensioen;

b) hypothese 1:

neemt haar pensioen op in 1997 op 60 jaar onder de nieuwe pensioenwetgeving (alle maatregelen gecumuleerd);

— zij kan haar pensioen «vervroegd» opnemen aangezien ze aan de loopbaanvoorwaarde voldoet (20 jaar in 1997);

— de pensioenleeftijd is op dat ogenblik 61 jaar en de pensioenberekening gebeurt in 41sten;

— de keuze om het pensioen op 60 jaar te nemen houdt in dat men kiest voor een «vervroegd» pensioen; men kiest dan ook vaak voor een «onvolledig» pensioen of voor een méér onvolledig pensioen; in haar geval wordt die keuze een vervroegd pensioen omdat ze geen belang heeft bij uitstel (er worden geen bijkomende pensioenrechten opgebouwd omdat ze inactief is op het einde van haar loopbaan);

resultaat: = **9 650 frank per maand;**

dit is op 60 jaar en voor een loopbaan van 20/41.

Voorbeeld 5

Een vrouw met een onvolledige loopbaan, die gedurende 10 jaar als arbeidster aan lage lonen heeft gewerkt en niet meer actief is op het einde van haar loopbaan:

a) nam haar pensioen op in 1997 op 60 jaar berekend volgens de huidige pensioenwetgeving

resultaat: op 60 jaar en voor een loopbaan van 10/40 bedraagt haar pensioen: **4 009 F/maand**

— zij heeft geen recht op het minimumpensioen omdat ze de loopbaanvoorwaarde niet vervult;

b) hypothèse 1:

si elle prend sa pension en 1997 à 60 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

— elle ne peut pas prendre la pension «anticipée», puisqu'elle ne réunit pas toutes les conditions de carrière (20 ans en 1997)

— l'âge de la pension est à ce moment-là de 61 ans et la pension est calculée en 41^{es}

— elle pourrait prendre sa pension en 1998, le calcul serait effectué à ce moment-là en 41^{es}

résultat: = **3 712 F/mois**

— à savoir: à 60 ans et pour une carrière de 10/41

c) hypothèse 2:

elle prend sa pension en 1998 à 61 ans sur la base de la nouvelle législation (toutes mesures cumulées)

l'âge de la pension pour une femme sera à ce moment-là — 1997 et 1998 — de 61 ans

résultat: = **3 523 F/mois**

à savoir: 61 ans et pour une carrière de 10/41

Une sénatrice rappelle qu'il y a environ quinze ans, l'on a introduit un plafond dans le calcul des pensions. Pour de nombreuses entreprises, cela a marqué le début des polices de pension complémentaire qui se fondaient, en ce qui concerne les femmes, sur des droits à la pension à partir de 60 ans, calculés en quarantièmes.

Elle suppose que la réforme actuelle du système légal n'aura aucune influence sur ces polices. Les employeurs en question ont cotisé pour une pension en quarantièmes et il ne serait pas raisonnable de calculer les prestations de ces polices en quarante-cinquièmes. Néanmoins, toutes sortes de rumeurs circulent dans les entreprises.

Le ministre répond qu'en ce qui concerne les pensions extra-légales, deux systèmes sont en vigueur:

— le versement d'un montant annuel permet la constitution d'un capital qui peut être réclamé à l'âge de 60 ou 65 ans. Dans de nombreux cas, tant pour les hommes que pour les femmes, le capital est libéré quand l'assuré atteint l'âge de 60 ans;

— les autres contrats dépendent du «but à atteindre». La compagnie d'assurances garantit qu'après l'âge de la retraite, l'assuré continuera à recevoir un certain pourcentage de son traitement. Elle complète ainsi la pension légale.

Ces derniers contrats devront être adaptés, en ce qui concerne les primes également, en fonction des

b) hypothese 1:

indien zij haar pensioen kon opnemen in 1997 op 60 jaar onder de nieuwe pensioenwetgeving dan zou dit bedragen (alle maatregelen gecumuleerd)

— zij kan haar pensioen niet «vervroegd» opnemen aangezien ze niet aan de loopbaanvoorwaarde voldoet (20 jaar in 1997)

— de pensioenleeftijd is op dat ogenblik 61 jaar en de pensioenberekening gebeurt in 41en

— zij kan het pensioen ten vroegste in 1998 opnemen; de berekening gebeurt op dat ogenblik nog in 41en

resultaat: = **3 712 F/maand**

dit is op 60 jaar voor een loopbaan van 10/41

c) hypothese 2:

zij neemt haar pensioen op in 1998 op 61 jaar onder de nieuwe wetgeving (alle maatregelen gecumuleerd)

de pensioenleeftijd voor vrouwen is op dat ogenblik — 1997 en 1998 — 61 jaar voor vrouwen

resultaat: = **3 523 F/maand**

dit is op 61 jaar en voor een loopbaan van 10/41

Een senator herinnert eraan dat ongeveer 15 jaar geleden een maximum berekeningsplafond voor de pensioenen werd ingevoerd. Voor vele bedrijven is dat het begin geweest van de aanvullende pensioenpolissen die voor vrouwen uitgingen van pensioenrechten op zestig jaar, berekend in veertigsten.

Zij neemt aan dat de huidige hervorming van het wettelijke stelsel geen invloed heeft op deze contracten. De betrokken werkgevers hebben bijgedragen voor een pensioen in veertigsten en het zou niet redelijk zijn dat de uitkeringen van deze polissen worden berekend in vijftienveertigsten. In de bedrijven doen hierover nochtans allerlei geruchten de ronde.

De minister antwoordt dat er voor de extra-legale pensioenen twee verschillende systemen gangbaar zijn:

— door de storting van een jaarlijks bedrag wordt een kapitaal opgebouwd dat kan worden opgevraagd op de leeftijd van 60 of 65 jaar. In vele gevallen, zowel bij mannen als bij vrouwen, komt het kapitaal vrij als de verzekerde 60 jaar wordt;

— andere systemen gaan uit van «het te bereiken doel». De verzekeringsmaatschappij garandeert dat de verzekerde na de pensioenleeftijd een bepaald percentage van zijn of haar wedde blijft behouden, en vult in het licht hiervan het wettelijk pensioen aan.

Deze laatste contracten moeten, vaak ook wat de premies betreft, worden aangepast in het licht van

modifications apportées au régime légal, tout comme les polices sont adaptées en fonction de l'augmentation de l'espérance de vie.

Le ministre souligne qu'il s'agit en l'occurrence d'engagements purement contractuels, qui sont indépendants des modifications apportées au régime légal.

L'inquiétude qui règne dans les entreprises concernant la pension complémentaire s'explique probablement surtout par le fait que les compagnies d'assurances se sont vues obligées d'adapter leurs polices aux exigences de l'Union européenne.

*
* *

Compte tenu des remarques formulées jusqu'à présent, un membre soumet une série de questions concrètes au ministre.

Question n° 1

1. *L'harmonisation progressive du calcul des droits de pension entre hommes et femmes a pour conséquence que la pension sera progressivement calculée en 45es tant pour les femmes que pour les hommes, au lieu de l'être en 40es.*

1.1. *Quelle est l'économie escomptée de cette mesure :*

- *d'une part entre 1997 et 2009;*
- *d'autre part au-delà de 2009 ?*

1.2. *Corrélativement à cette mesure, l'accès aux autres secteurs de la sécurité sociale sera ouvert aux femmes, en respectant la même progressivité.*

Quel est le pourcentage de femmes visées par cette mesure par rapport aux femmes ayant encore un statut et par rapport au total des femmes (avec ou sans statut) ?

1.3. *Quel sera le coût de cette mesure pour ces secteurs de la sécurité sociale, en ventilant par secteur (chômage, A.M.I., ...)?*

Le ministre donne le tableau suivant, qui montre l'incidence financière de la modification de la fraction de carrière et de l'âge de la retraite des femmes durant la période transitoire, compte non tenu de la condition de carrière.

1997: -1 208 266 521;
1998: -2 584 283 928;
1999: -2 891 005 066;
2000: -4 424 985 962;

wijzigingen aan het wettelijk stelsel, net zoals de polissen ook worden aangepast in het licht van de stijgende levensverwachting.

De minister wijst erop dat het hier uitsluitend contractuele verbintenissen betreft, die los staan van de wijzigingen aan het wettelijk stelsel.

Dat er in de bedrijven onrust is over deze aanvullende pensioenen kan misschien voor een groot deel worden verklaard door het feit dat ook de verzekeringsmaatschappijen zich verplicht zien hun polissen aan te passen aan de eisen van de Europese Unie.

*
* *

In het licht van de bedenkingen die tot nog toe werden geformuleerd, legt een lid de minister een aantal concrete vragen voor.

Vraag nr. 1

1. *De geleidelijke harmonisering van de berekening van de pensioenrechten tussen mannen en vrouwen heeft tot gevolg dat het pensioen, zowel voor mannen als voor vrouwen, stapsgewijs in 45sten in plaats van in 40sten berekend zal worden.*

1.1. *Welke besparingen verwacht men van deze maatregel :*

- *enerzijds tussen 1997 en 2009;*
- *anderzijds na 2009 ?*

1.2. *Samen met deze maatregel zullen met inachtneming van dezelfde progressiviteit de andere sectoren van de sociale zekerheid opengesteld worden voor de vrouwen.*

Hoeveel vrouwen valt percentsgewijs onder deze maatregel ten opzichte van het aantal vrouwen die nog een statuut hebben en ten opzichte van het totale aantal vrouwen (met of zonder statuut) ?

1.3. *Hoeveel zal deze maatregel kosten voor deze sectoren van de sociale zekerheid, met uitsplitsing per sector (werkloosheid, Z.I.V., ...)?*

De minister verstrekt de volgende tabel die de financiële weerslag weergeeft van de wijziging van de loopbaanbreuk en de pensioenleeftijd voor vrouwen gedurende de overgangperiode, zonder dat daarbij rekening wordt gehouden met de loopbaanvoorwaarde.

1997: -1 208 266 521;
1998: -2 584 283 928;
1999: -2 891 005 066;
2000: -4 424 985 962;

2001: -5 818 904 774;
 2002: -5 952 346 242;
 2003: -7 912 750 315;
 2004: -10 469 236 144;
 2005: -11 943 431 809;
 2006: -12 425 554 133;
 2007: -13 728 326 942;
 2008: -15 031 099 752;
 2009: -16 333 872 562.

En ce qui concerne l'incidence financière après l'an 2009, aucune projection n'est disponible. L'Office national des pensions pour travailleurs salariés ne dispose pas non plus de données chiffrées relatives aux autres secteurs de la sécurité sociale.

Question n° 2

2. Une condition de carrière est imposée pour pouvoir prendre sa pension avant 65 ans (20 ans de carrière minimale en 1997 pour en arriver à 35 ans de carrière dès 2005).

2.1. Serait-il possible d'obtenir, en pourcentage, pour chaque période où la condition de carrière est modifiée, en ventilant les résultats, par sexe et par âge (entre 60 et 64 ans):

— le nombre de personnes remplissant cette condition;

— le nombre de personnes ne remplissant pas cette condition mais pouvant bénéficier d'une autre prestation sociale;

— le nombre de personnes qui devront attendre de remplir la condition de carrière pour bénéficier de leur pension ?

2.2. Quelle est l'économie escomptée de cette mesure:

— d'une part entre 1997 et 2005 (étape par étape, en fonction de la progressivité);

— d'autre part au-delà de 2005 ?

2.3. et 2.4. Quel eût été l'impact budgétaire si l'on s'en était tenu à une condition de carrière de 30 ans, voire de 25 ans ?

Pour ces deux questions, nous souhaiterions obtenir les chiffres pour chaque année où une certaine progressivité entre en application.

Le ministre déclare, à propos de la question 2.1, que le tableau suivant donne les pourcentages des hommes et des femmes remplissant les conditions de carrière pour prendre leur retraite avant l'âge de 65 ans.

2001: -5 818 904 774;
 2002: -5 952 346 242;
 2003: -7 912 750 315;
 2004: -10 469 236 144;
 2005: -11 943 431 809;
 2006: -12 425 554 133;
 2007: -13 728 326 942;
 2008: -15 031 099 752;
 2009: -16 333 872 562.

Inzake de financiële weerslag na het jaar 2009 is er geen projectie beschikbaar. De Rijksdienst voor pensioenen heeft ook geen cijfergegevens ter beschikking over de andere sectoren van de sociale zekerheid.

Vraag nr. 2

2. Wie zijn pensioen vóór 65 jaar wil nemen, moet een voorwaarde in verband met de loopbaan vervullen (een loopbaan van minimum 20 jaar in 1997 om te komen tot een loopbaan van 35 jaar vanaf 2005).

2.1. Zou het mogelijk zijn voor elke periode waarin de loopbaanvoorwaarde gewijzigd wordt, mee te delen, met verdeling per geslacht en per leeftijd (tussen 60 en 64 jaar), hoeveel het procentuele aantal personen bedraagt:

— die deze voorwaarde vervullen;

— die deze voorwaarde niet vervullen maar die aanspraak kunnen maken op een andere sociale uitkering;

— die zullen moeten wachten tot ze de loopbaanvoorwaarde vervullen om recht te hebben op hun pensioen ?

2.2. Welke besparingen verwacht men van deze maatregel:

— enerzijds tussen 1997 en 2005 (stap voor stap, naar gelang van de progressiviteit);

— anderzijds na 2005 ?

2.3. en 2.4. Wat zou de weerslag op de begroting geweest zijn indien men zich gehouden had aan een loopbaanvoorwaarde van 30 jaar, of zelfs 25 jaar ?

Kan voor deze twee vragen een berekening worden verstrekt voor elk jaar waarin de progressiviteit in een zekere mate toegepast wordt.

De minister verklaart met betrekking tot vraag 2.1 dat de volgende tabel de percentages weergeeft van de mannen en vrouwen die de loopbaanvoorwaarden vervullen om vóór 65 jaar met pensioen te gaan.

Question 2.1. Conditions de carrière pour prendre sa retraite avant l'âge de 65 ans

Vraag 2.1. Loopbaanvoorwaarden om vóór 65 jaar met pensioen te gaan

	Nombre minimum d'années de carrière (tous régimes) — Minimum aantal loopbaanjaren (alle regelingen)	Hommes (60-65 ans) — Mannen (60-65 jaar)	Femmes (60-65 ans) — Vrouwen (60-65 jaar)
1997	20	100 %	74 %
1998	22	100 %	72 %
1999	24	100 %	70 %
2000	26	100 %	69 %
2001	28	100 %	68 %
2002	30	100 %	64 %
2003	32	100 %	60 %
2004	34	100 %	58 %
2005	35	100 %	58 %

Il ressort de ce tableau qu'aucun problème ne se pose pour les hommes. Chez les femmes, près des trois quarts du groupe d'âge compris entre 60 et 65 ans remplissent la condition de carrière au début de la période de transition, lorsque la durée de carrière minimale est de 20 ans. Ce chiffre retombe à 58 p.c. pour une condition de carrière de 35 ans en 2005.

Le ministre précise qu'il faut toutefois tenir compte du fait que l'Office national des pensions est parti d'un échantillon basé sur les chiffres actuels, à défaut de disposer de données suffisantes pour se fonder sur le pourcentage d'activité des années antérieures.

Il invoque, à cet égard, les graphiques suivants, qui ont été dressés par le Bureau du plan. Ils indiquent les pourcentages d'activité des hommes et des femmes de 1950 jusqu'à nos jours et comportent également une projection jusqu'en l'an 2050.

Uit deze tabel blijkt dat er voor de mannen geen enkel probleem is. Bij de vrouwen vervult bij het begin van de overgangperiode, wanneer de minimumloopbaan 20 jaar bedraagt, bijna drie kwart van de groep tussen 60 en 65 jaar de loopbaanvoorwaarde. Dit cijfer valt terug tot 58 pct. bij een loopbaanvoorwaarde van 35 jaar in 2005.

De minister merkt op dat men evenwel voor ogen moet houden dat de Rijksdienst voor Pensioenen hierbij is uitgegaan van een steekproef op basis van de huidige gepensioneerden, omdat de instelling over onvoldoende gegevens beschikt betreffende de activiteitsgraad uit de voorbije jaren.

In dit verband wijst hij op de volgende grafieken die door het Planbureau werden opgemaakt. Zij geven de activiteitsgraad weer van mannen en vrouwen van 1950 tot op heden en bevatten tevens een projectie tot het jaar 2050.

Il ressort de ces graphiques qu'en 1950, un quart seulement des femmes âgées de 25 à 49 ans étaient en activité, mais que durant la période qui se termine en 1995, la dernière année de l'observation, ce groupe a connu un accroissement considérable du taux d'activité, qui atteint presque 85 p.c.

On peut déduire de cette donnée que les chiffres de l'Office national des pensions sont par trop pessimistes.

À son avis, il est réaliste de supposer que la proportion de 74 p.c. des personnes remplissant la condition de carrière en 1997 sera au moins maintenue, même avec une condition de carrière portée à 35 années en l'an 2009.

Une sénatrice partage ce point de vue. Elle pense d'ailleurs que l'instauration de la condition de carrière incitera déjà, en soi, les femmes à rester actives plus longtemps.

Elle souligne que ces graphiques apportent également de l'eau au moulin de ceux qui plaident pour l'attribution de droits de retraite individuels, car la société évolue vers une situation où presque toutes les femmes qui quittent l'école vont accéder au marché du travail.

Elle estime que le chef de ménage unique soutien de ménage devient une pure fiction.

Hieruit blijkt dat van de vrouwen tussen 25 en 49 jaar, in 1950 slechts een kwart actief was, maar dat er in de periode tot 1995, het laatste jaar van de waarneming, in deze groep een enorme stijging van de activiteitsgraad heeft plaatsgevonden tot bijna 85 pct.

Men mag er op basis van dit gegeven van uitgaan dat de cijfers van de Rijksdienst voor Pensioenen al te pessimistisch zijn.

Zijns inziens is het realistisch te veronderstellen dat het percentage van 74 pct., dat in 1997 aan de loopbaanvoorwaarde voldoet, op zijn minst gehandhaafd blijft, ook al wordt de loopbaanvoorwaarde verstrengd tot 35 jaar in het jaar 2009.

Een senator is het hiermee eens. Zij denkt overigens dat het instellen van de loopbaanvoorwaarde op zich al, de vrouwen ertoe zal aanzetten langer actief te blijven.

Zij wijst erop dat deze grafieken ook een steun in de rug zijn voor diegenen die pleiten voor het toekennen van individuele pensioenrechten. De samenleving evolueert immers naar een situatie waarbij vrijwel alle vrouwen die de school verlaten, op de arbeidsmarkt terecht komen.

Zij is van oordeel dat het ene gezinshoofdkostwinner een pure fictie wordt.

Le ministre confirme qu'en 45 ans, les taux d'activité des deux sexes se sont fortement rapprochés. Face à l'accroissement chez les femmes âgées de 25 à 49 ans, on constate d'ailleurs chez les hommes une légère diminution de 95,6 à 93,6 p.c. Cette baisse est encore plus prononcée dans la catégorie d'âge de 50 à 59 ans.

Il attire l'attention sur le tableau suivant, qui répond à la question 2.2 et donne l'incidence financière de la seule condition de carrière (20 ans en 1997 et 35 ans en 2005).

Question 2.2. Incidence financière de la seule condition de carrière (20 ans en 1997 — 35 ans en 2005)

1997: -654 895 326
 1998: -1 380 463 330
 1999: -1 479 856 391
 2000: -2 151 312 906
 2001: -2 685 468 367
 2002: -2 665 808 656
 2003: -3 697 302 514
 2004: -5 077 907 996
 2005: -5 850 028 066
 2006: -5 917 748 141
 2007: -6 531 452 357
 2008: -7 145 156 573
 2009: -7 758 860 788

Les deux tableaux suivants donnent l'incidence financière de la condition de carrière si elle avait été de 15 ans en 1997 et de 25 ans en 2005 (question n° 2.3) et si elle avait été fixée à 15 ans et 30 ans (question n° 2.4).

Question 2.3. Incidence financière de la seule condition de carrière (15 ans en 1997 — 25 ans en 2005)

1997: -69 822 801
 1998: -83 724 412
 1999: -84 182 727
 2000: -92 645 791
 2001: -461 705 441
 2002: -608 992 906
 2003: -864 440 806
 2004: -1 501 444 577
 2005: -2 050 699 278
 2006: -1 839 109 858

De minister beaamt dat de activiteitsgraad van de beide geslachten de voorbije 45 jaar sterk naar elkaar toegegroeid is. Tegenover de stijging bij de vrouwen tussen 25 en 49 jaar staat overigens een lichte daling bij de mannen van 95,6 pct. naar 93,6 pct. In de leeftijdscategorie van 50 tot 59 jaar is deze daling nog meer uitgesproken.

Hij vestigt de aandacht op de volgende tabel, die een antwoord is op de vraag nr. 2.2 en de financiële werking weergeeft van enkel de loopbaanvoorwaarde (20 jaar in 1997 en 35 jaar in 2005).

Vraag 2.2. Financiële weerslag van enkel de loopbaanvoorwaarde (20 jaar in 1997 — 35 jaar in 2005)

1997: -654 895 326
 1998: -1 380 463 330
 1999: -1 479 856 391
 2000: -2 151 312 906
 2001: -2 685 468 367
 2002: -2 665 808 656
 2003: -3 697 302 514
 2004: -5 077 907 996
 2005: -5 850 028 066
 2006: -5 917 748 141
 2007: -6 531 452 357
 2008: -7 145 156 573
 2009: -7 758 860 788

De twee volgende tabellen geven de financiële weerslag van de loopbaanvoorwaarde indien die 15 jaar zou zijn geweest in 1997 en 25 jaar in 2005 (vraag nr. 2.3) en indien die zou zijn vastgesteld op respectievelijk 15 jaar en 30 jaar (vraag nr. 2.4).

Vraag 2.3. Financiële weerslag van enkel de loopbaanvoorwaarde (15 jaar in 1997 — 25 jaar in 2005)

1997: -69 822 801
 1998: -83 724 412
 1999: -84 182 727
 2000: -92 645 791
 2001: -461 705 441
 2002: -608 992 906
 2003: -864 440 806
 2004: -1 501 444 577
 2005: -2 050 699 278
 2006: -1 839 109 858

2007: -2 079 614 202
 2008: -2 320 118 544
 2009: -2 560 622 887

Question 2.4. Incidence financière de la seule condition de carrière (15 ans en 1997 — 30 ans en 2005)

1997: -69 822 801
 1998: -83 724 412
 1999: -84 182 727
 2000: -92 645 791
 2001: -461 705 441
 2002: -2 384 197 605
 2003: -2 986 483 720
 2004: -3 934 422 767
 2005: -6 902 239 036
 2006: -5 808 560 264
 2007: -6 594 471 010
 2008: -7 380 381 755
 2009: -8 166 292 500

Il est évident que dans l'hypothèse de la question n° 2.4 et certainement dans celle de la question n° 2.3, l'économie est beaucoup plus minime parce qu'il y a davantage de travailleurs qui remplissent la condition de carrière.

Question n° 3

3. *L'harmonisation progressive du calcul des pensions en 45es pour tous se réalise en 2009. La condition de carrière introduite en 1997 se réalise pleinement en 2005.*

3.1. *Pourquoi avoir choisi deux dates buttoirs différentes pour une harmonisation complète du calcul des pensions ?*

3.2. *Quel eût été l'impact budgétaire si la période de transition relative à la condition de carrière avait été étalée jusqu'en 2009 ?*

Le ministre répond que l'on ne peut pas encore répondre à cette question parce que l'Office national des pensions ne dispose pas des données chiffrées requises.

Question n° 4

4. *La réforme prévoit l'octroi d'une pension minimale garantie pour toute personne ayant travaillé au moins 15 ans à mi-temps.*

4.1. *Quel est le pourcentage de personnes remplissant ces conditions d'octroi, par rapport aux person-*

2007: -2 079 614 202
 2008: -2 320 118 544
 2009: -2 560 622 887

Vraag 2.4. Financiële weerslag van enkel de loopbaanvoorwaarde (15 jaar in 1997 — 30 jaar in 2005)

1997: -69 822 801
 1998: -83 724 412
 1999: -84 182 727
 2000: -92 645 791
 2001: -461 705 441
 2002: -2 384 197 605
 2003: -2 986 483 720
 2004: -3 934 422 767
 2005: -6 902 239 036
 2006: -5 808 560 264
 2007: -6 594 471 010
 2008: -7 380 381 755
 2009: -8 166 292 500

Het spreekt voor zich dat in de hypothese van vraag nr. 2.4 en zeker in die van nr. 2.3 de besparing veel geringer is omdat meer werknemers de loopbaanvoorwaarde vervullen.

Vraag nr. 3

3. *De geleidelijke harmonisering van de berekening van de pensioenen in 45en voor iedereen wordt bereikt in 2009. De in 1997 ingevoerde loopbaanvoorwaarde wordt volledig van kracht in 2005.*

3.1. *Waarom heeft men twee verschillende streefdata gekozen voor een volledige harmonisering van de berekening van de pensioenen ?*

3.2. *Wat zou de weerslag op de begroting geweest zijn indien de overgangperiode met betrekking tot de loopbaanvoorwaarde tot in 2009 gespreid was ?*

De minister antwoordt dat deze vraag vooralsnog niet kan worden beantwoord omdat de Rijksdienst voor Pensioenen niet over het vereiste cijfermateriaal beschikt.

Vraag nr. 4

4. *De hervorming voorziet in de toekenning van een gewaarborgd minimumpensioen voor iedereen die minstens 15 jaar halftijds heeft gewerkt.*

4.1. *Hoeveel bedraagt percentsgewijs het aantal personen die deze toekenningsvoorwaarde vervullen,*

nes ne remplissant pas la condition de carrière (15 ans de carrière au moins à mi-temps) en 1997, en l'an 2000, en 2005 et en 2010, en ventilant ces résultats par sexe ?

4.2. Parmi les personnes remplissant ces conditions d'octroi, quel est le pourcentage qui, sans cette mesure, ne serait pas couvert par une pension minimale garantie (pour les années susmentionnées et en ventilant par sexe) ?

4.3. Quelle est le coût prévu à court, moyen et long terme ?

4.4. Pourquoi avoir choisi un terme de 15 ans ? Est-ce pour une raison budgétaire ? Si oui, a-t-on évalué le coût budgétaire d'une telle mesure mais sur la base d'une carrière de 10 ans à mi-temps ?

Le ministre souligne que le tableau suivant, qui apporte une réponse à la question 4.1, montre que, grâce à l'élévation du taux d'activité, le pourcentage des femmes qui réunissent les conditions permettant de bénéficier du minimum annuel passera de 70 p.c. en 1997 à 79 p.c. en 2005.

	15 années de carrière travailleur à temps partiel au moins — 15 loopbaanjaren werknemer tenminste halftijds	Homme (60-65 ans) — Man (60-65 jaar)	Femme (60-65 ans) (en %) — Vrouw (60-65 jaar) (in %)
1997	15	92	70
2000	15	92	74
2005	15	92	79

L'on ne dispose pas de données chiffrées suffisantes pour pouvoir répondre aux questions 4.2 à 4.4.

Questions n°s 5 et 6

5. En ce qui concerne la réduction progressive du coefficient de revalorisation pour les années 1955 à 1974, nous souhaiterions poser les questions suivantes :

5.1. A-t-on déterminé si un certain nombre de personnes n'allaient pas « tomber » dans le système de la pension minimale garantie en raison de la suppression progressive de ce coefficient de revalorisation ?

5.2. Serait-il possible d'obtenir de tels chiffres, pour les années 1997 à 2019, en ventilant les résultats par sexe ?

5.3. De même, connaît-on le pourcentage de personnes dont la pension sera moindre sans qu'elles puissent bénéficier de la pension minimale garantie (pour les années 1997 à 2019, en ventilant les résultats par sexe) ?

5.4. Quelle est l'économie escomptée par le Gouvernement d'ici 2019 ?

ten opzichte van het aantal personen die de loopbaanvoorwaarde niet vervullen (deeltijdse loopbaan van minstens 15 jaar) in 1997, in 2000, in 2005 en in 2010, met verdeling van de resultaten per geslacht ?

4.2. Hoeveel bedraagt percentsgewijs, onder degenen die aan deze toekenningsvoorwaarden voldoen, het aantal personen die zonder deze maatregel niet gedekt zouden zijn door een gewaarborgd minimumpensioen (voor de bovengenoemde jaren en met verdeling per geslacht) ?

4.3. Welke kostprijs voorziet men op korte, middellange en lange termijn ?

4.4. Waarom heeft men een termijn van 15 jaar gekozen ? Om budgettaire redenen ? Zo ja, heeft men de budgettaire kostprijs van een dergelijke maatregel geraamd maar dan op basis van een halftijdse loopbaan van 10 jaar ?

De minister stipt aan dat uit de volgende tabel die een antwoord biedt op vraag 4.1 blijkt dat, door de toenemende activiteitsgraad, het aantal vrouwen dat de voorwaarden vervult om het minimumjaarrecht te genieten stijgt van 70 pct. in 1997 tot 79 pct. in 2005.

Er is onvoldoende cijfermateriaal voorhanden om de vragen 4.2 tot 4.4 te beantwoorden.

Vragen nrs. 5 en 6

5. Kan u ons, wat de geleidelijke vermindering van de herwaarderingscoëfficiënt voor de jaren 1955 tot 1974 betreft, een antwoord verstrekken op de volgende vragen :

5.1. Heeft men onderzocht of een aantal personen niet in het stelsel van het gewaarborgd minimumpensioen zouden « vallen » wegens de geleidelijke afschaffing van deze herwaarderingscoëfficiënt ?

5.2. Zou het mogelijk zijn deze cijfergegevens te verkrijgen voor de jaren 1997 tot 2019, met verdeling van de resultaten per geslacht ?

5.3. Kent men ook het procentuele aantal personen die een lager pensioen zouden krijgen zonder dat ze recht hebben op het gewaarborgd minimumpensioen (voor de jaren 1997 tot 2019, met verdeling van de resultaten per geslacht) ?

5.4. Welke besparing verwacht de regering hiervan tot in 2019 ?

5.5. Selon le Gouvernement, la suppression du coefficient de revalorisation pour les années 1955 à 1974 et le calcul de la pension en 45es pour tous et toutes sont largement compensés par une extension du droit à une pension minimale garantie. Serait-il possible d'obtenir des simulations chiffrées comparant un calcul de la pension selon « l'ancien système » (calcul en 40es et avec le coefficient de revalorisation) et selon le nouveau système (droit à une pension garantie et calcul progressif en 45es):

— d'une part pour une femme comptant 17 années de carrière;

— d'autre part pour une femme comptant 13 années de carrière ?

Pour cette sous-question n° 5.5 nous souhaiterions obtenir ces chiffres pour chaque année où une certaine progressivité entre en application.

6. En ce qui concerne les droits dérivés applicables au secteur des pensions des travailleurs salariés, pourriez-vous nous communiquer les informations suivantes :

6.1. Quel est le coût annuel actuel ?

6.2. Quelle est la ventilation du coût annuel entre :

— le complément ménage;

— la pension de survie;

— la pension de divorcé ?

Pourriez-vous nous communiquer cette ventilation, par sexe, en chiffres absolus et en pourcentage par rapport au budget total consacré aux pensions des travailleurs salariés ?

6.3. Le Gouvernement a-t-il déjà envisagé la possibilité d'individualiser les droits à la pension et quelle(s) formule(s) pourrait-on envisager pour enclencher ce processus d'individualisation des droits ?

Le ministre explique que les réponses à ces questions seront fournies dès que le Bureau du plan aura terminé ses nouvelles estimations fondées sur les dernières décisions du Gouvernement. C'est principalement l'effet qu'aura l'introduction progressive du droit annuel minimum qui est particulièrement difficile à évaluer.

Néanmoins, il peut présenter deux tableaux relatifs au coût des droits dérivés pour l'année 1995.

5.5. Volgens de regering worden de afschaffing van de herwaarderingscoëfficiënt voor de jaren 1955 tot 1974 en de berekening van het pensioen in 45sten voor man en vrouw ruimschoots gecompenseerd door een uitbreiding van het recht op een gewaarborgd minimumpensioen. Zou het mogelijk zijn cijfermatige simulaties te ontvangen waarin de berekening van het pensioen volgens het « oude stelsel » (berekening in 40sten en met de herwaarderingscoëfficiënt) vergeleken wordt met de berekening volgens het nieuwe systeem (recht op een gewaarborgd minimumpensioen en progressieve berekening in 45sten):

— enerzijds voor een vrouw met een loopbaan van 17 jaar;

— anderzijds voor een vrouw met een loopbaan van 13 jaar ?

Kunnen voor subvraag nr. 5.5 de cijfergegevens worden verstrekt voor elk jaar waarin de progressiviteit in bepaalde mate wordt toegepast ?

6. Kunt u, wat betreft de afgeleide rechten die van toepassing zijn in de pensioensector van de werknemers, de volgende gegevens mededelen :

6.1. Wat is de jaarlijkse kostprijs van deze rechten ?

6.2. Hoe worden de jaarlijkse kosten verdeeld over :

— het gezinssupplement;

— het overlevingspensioen;

— het pensioen van de gescheiden echtgenoot ?

Kunt u deze gegevens uitsplitsen, per geslacht, in absolute cijfers en percentsgewijs ten opzichte van de gehele begroting die aan de werknemerspensioenen besteed wordt ?

6.3. Heeft de regering reeds de mogelijkheid overwogen om de pensioenrechten te individualiseren en welke formule(s) zou men kunnen overwegen om dit proces van het individualiseren van de rechten op gang te brengen ?

De minister verklaart dat de antwoorden op deze vragen slechts kunnen worden verstrekt zodra het Planbureau rond is met zijn nieuwe berekeningen op grond van de meest recente regeringsbeslissingen. Vooral het verrekenen van de trapsgewijze invoering van het minimumjaarrecht is uitermate complex.

Wel kan hij twee tabellen voorleggen die de kostprijs van de afgeleide rechten weergeven op jaarbasis en dit voor het jaar 1995.

1. Complément ménage**1. Gezinssupplement**

	Nombre — Aantal	Pension de ménage — Gezinsspensioen	Supplément — Supplement
Hommes. — <i>Mannen</i>	291 969	103,22	20,64
Femmes. — <i>Vrouwen</i>	928	0,108	0,0216
Total. — <i>Totaal</i>	292 897	103,328	20,66
% des dépenses totales. — % totale uitgaven w			5,26 %

2. Pensions de survie**2. Overlevingspensioenen**

	Nombre — Aantal	Pension de survie — Overlevingspensioen
Hommes. — <i>Mannen</i>	9 345	0,618
Femmes. — <i>Vrouwen</i>	504 616	116,95
Total. — <i>Totaal</i>	513 961	116,95
% des dépenses totales. — % totale uitgaven w		29,94 %

Il appert qu'en 1995, le complément ménage représentait 5,26 p.c. de l'ensemble des dépenses, et la pension de survie un peu moins de 30 p.c.

La part importante que représentent les pensions de survie est évidemment liée à l'espérance de vie plus longue des femmes, celles-ci étant dès lors davantage représentées dans les catégories d'âge plus élevées.

Un membre constate que 29,94 p.c. du total des dépenses sont consacrés aux 513 961 personnes bénéficiant d'une pension de survie. Comment les situer par rapport aux autres groupes d'ayants droit à une pension ?

Le ministre répond que la pension de survie moyenne est plus élevée que la pension de retraite moyenne. La raison en est que la plupart des pensions de survie sont dérivées des pensions de retraite des hommes, qui sont généralement les plus élevées parmi les pensions des travailleurs.

Néanmoins, l'on suppose qu'à l'avenir, le poids des pensions de survie diminuera, notamment parce que les femmes feront valoir leur propre carrière et les droits qui en découlent.

Ainsi, il ressort de précédentes projections du Bureau du plan qu'en 2050, les droits dérivés ne représenteront plus que 10 p.c. du montant total des pensions en raison de l'augmentation du taux d'activité des femmes. Il faudrait pourtant actualiser ces projections.

Une intervenante signale que la pension de survie moyenne n'est pas seulement plus élevée que la pension de retraite moyenne des femmes, mais qu'elle est également plus élevée que la pension moyenne de l'ensemble des travailleurs, hommes et femmes. Ne

Hieruit blijkt dat in 1995 het gezinssupplement 5,26 pct. van de totale uitgaven vertegenwoordigde en de overlevingspensioenen net geen 30 pct.

Het grote aandeel van de overlevingspensioenen heeft vanzelfsprekend te maken met de hogere levensverwachting bij vrouwen, die daardoor meer vertegenwoordigd zijn in de hogere leeftijdscategorieën.

Een lid stelt vast dat 513 961 personen met een overlevingspensioen, 29,94 pct. van de totale uitgaven voor hun rekening nemen. Hoe verhouden zij zich wat dit betreft tegenover de andere groepen gerechtigden op een pensioen ?

De minister antwoordt hierop dat de gemiddelde overlevingspensioenen hoger zijn dan de gemiddelde rustpensioenen. De reden hiervan ligt in het feit dat de overlevingspensioenen voor het overgrote deel afgeleid zijn van rustpensioenen van mannen, die over het algemeen de hoogste zijn binnen de werknemerspopulatie.

Men mag er wel van uitgaan dat in de toekomst het gewicht van de overlevingspensioenen zal afnemen omdat meer vrouwen hun eigen loopbaan met de daaraan verbonden rechten zullen doen gelden.

Zo blijkt uit vroegere projecties van het planbureau dat de kostprijs van de afgeleide rechten tegen het jaar 2050 zal afnemen tot 10 pct. van het totale pensioenbedrag, ten gevolge van de toenemende activiteitsgraad bij vrouwen. Deze berekeningen zouden wel moeten worden geactualiseerd.

Een spreekster wijst erop dat het gemiddelde overlevingspensioen niet alleen hoger is dan het gemiddelde rustpensioen voor vrouwen, maar ook dan het gemiddelde rustpensioen van alle werknemers, mannen en vrouwen. Mag men hieruit dan niet con-

peut-on pas en conclure que bénéficient surtout des droits dérivés les catégories de revenus les plus élevées, en d'autres termes, principalement les femmes dont l'époux avait un revenu élevé?

Si ce n'était pas le cas, il devrait y avoir un parallélisme entre les droits dérivés et les pensions de retraite.

Elle suppose qu'en examinant la question de plus près, l'on constaterait que les droits dérivés profitent de plus en plus aux deux extrémités de l'échelle sociale.

Le ministre souligne que, quand on évalue des données statistiques, il faut être prudent dans l'interprétation des moyennes. Selon lui, le fait que les pensions de survie sont plus élevées en moyenne que les pensions de retraite est dû d'abord au fait qu'elles sont liées aux pensions de retraite des hommes, qui peuvent se prévaloir d'une longue carrière, en général, complète.

Prendre en compte des carrières très limitées abaisse par contre la moyenne des pensions de retraite.

Pour savoir si les droits dérivés profitent bel et bien aux catégories de revenus les plus élevées, il faudrait calculer l'ensemble des pensions de retraite sur la base de carrières complètes.

Si l'on procédait à ce calcul, il estime probable qu'il y aurait un parallélisme, pour ce qui est des différentes tranches de revenus, entre les pensions de retraite et les droits dérivés.

Un membre craint qu'il s'agisse d'un calcul extrêmement difficile et dangereux, car il doit tenir compte de nombreux facteurs. Un grand nombre de pensions d'employés, par exemple, ne sont plus calculées sur la base du revenu total.

Le ministre explique ensuite les résultats obtenus auprès d'un échantillon de 400 femmes qui ont pris leur retraite en 1993, parmi lesquelles 397, soit 99,25 p.c., ont participé effectivement à l'enquête.

La simulation se fonde sur une condition de carrière de 35 ans, et non de 20.

cluderen dat de afgeleide rechten voornamelijk moeten worden gesitueerd in de hogere inkomensklassen, met andere woorden dat het hier voornamelijk vrouwen betreft van wie de echtgenoot een hoog inkomen genoot.

Indien dit niet het geval is, zou er toch een parallelisme moeten zijn tussen de afgeleide rechten en de rustpensioenen.

Zelf vermoedt zij dat uit een nader onderzoek, zou blijken dat de afgeleide rechten zich als maar meer situeren op de twee uitersten van de maatschappelijke ladder.

De minister wijst erop dat men bij de evaluatie van statistische gegevens voorzichtig moet zijn met de interpretatie van gemiddelde cijfers. Het feit dat de overlevingspensioenen gemiddeld hoger zijn dan de rustpensioenen is zijns inziens in eerste instantie een gevolg van het feit dat zij gekoppeld zijn aan rustpensioenen van mannen die een lange, meestal volledige, loopbaan kunnen voorleggen.

Het gemiddelde van de rustpensioenen daarentegen wordt sterk naar beneden gehaald omdat hierin ook zeer beperkte loopbanen zitten.

Om te weten of de afgeleide rechten inderdaad kunnen worden gesitueerd in bepaalde inkomensklassen, zouden alle rustpensioenen moeten worden omgerekend naar volledige loopbanen.

Wanneer men deze oefening zou doen, is naar zijn mening de kans groot dat er voor de verschillende inkomensschijven een parallelisme is tussen de rustpensioenen en de afgeleide rechten.

Een lid vreest dat dit een uitermate moeilijke en ook gevaarlijke oefening zou zijn, waarbij tal van factoren in rekening moeten worden gebracht. Een groot aantal pensioenen van bedienden bijvoorbeeld, is niet meer op het volledige inkomen berekend.

De minister legt hierop de resultaten voor van een steekproef bij 400 vrouwen die in 1993 met pensioen gingen, van wie er 397 of 99,25 pct. effectief in het onderzoek werden betrokken.

De steekproef gaat uit van de veronderstelling dat de loopbaanvoorwaarde thans niet 20, maar 35 jaar zou bedragen.

|

Si l'on examine le taux d'activité des femmes faisant partie de l'échantillon, 61,25 p.c. ne remplissent pas actuellement la condition de carrière de 35 ans; 38 p.c., par contre, la remplissent.

Dans d'autres échantillons similaires, ces taux varient entre 40 et 50 p.c. (qui remplissent la condition) et 50 à 60 p.c. (qui ne la remplissent pas).

L'on a opté par conséquent pour les chiffres les plus pessimistes. Dans le groupe des femmes qui peuvent prendre leur retraite, 12,5 p.c. sont encore actives en fin de carrière. Elles peuvent la prolonger, elles continuent de bénéficier d'un revenu et continuent à se constituer des droits à la pension.

48,75 p.c. du total des femmes ne sont plus actives à l'âge de 59 ans. Dans ce groupe, 37,5 p.c. (du nombre total de personnes faisant partie de l'échantillon) sont mariées.

En l'occurrence, il s'agit dans de nombreux cas de femmes qui ont arrêté de travailler quand elles étaient jeunes et qui ne peuvent donc se prévaloir que de droits à la pension très limités. Si l'époux est pensionné, il bénéficie d'une pension de ménage. S'il relève d'un autre régime de la sécurité sociale, il reçoit une prestation majorée.

Pour ce qui est des 11,25 p.c. de non mariés dans ce groupe, l'on ne peut pas déduire les chiffres de l'O.N.P. s'il s'agit d'isolés ou de cohabitants. Dans ce groupe, 8 p.c. (du total de l'échantillon) bénéficient d'une pension de veuve ou de survie.

Enfin, il y a un groupe de 3,25 p.c. de femmes isolées ou divorcées, dont une partie cohabite peut-être.

C'est au sein de ce groupe que des problèmes peuvent se poser effectivement. Il s'agit en tout cas de personnes qui, avant d'atteindre l'âge de la retraite, se trouvent déjà dans une situation difficile. La condition de carrière ne joue probablement pas un grand rôle pour ces personnes. Elles ne se sont constitué que des droits à la pension limités.

Avant l'âge de la retraite, l'on complète leurs revenus pour qu'ils atteignent le minimum vital. Ensuite, elles ont droit au revenu minimum pour les personnes âgées.

L'on peut supposer qu'un certain nombre de ces personnes figurent parmi les 6 p.c. de pauvres de notre pays. Néanmoins, leur situation est fonction d'autres problèmes que la seule réglementation en matière de pensions.

Un membre déclare que ce qui précède démontre une fois de plus que l'on ne saurait envisager la problématique des pensions sans tenir compte des autres secteurs de la sécurité sociale.

Uitgaande van de activiteitsgraad van deze vrouwen in de steekproef, voldoet 61,25 pct. onder hen op dit ogenblik niet aan de loopbaanvoorwaarde van 35 jaar; 38 pct. vervult deze voorwaarde wel.

Bij andere maar gelijkaardige steekproeven schommelen deze cijfers tussen 40 pct.-50 pct. (die de voorwaarde vervullen) en 50 pct.-60 pct. (die de voorwaarde niet vervullen). Hier werden derhalve de meest pessimistische cijfers gekozen.

In de groep vrouwen die niet met pensioen kunnen, is 12,5 pct. van het totale aantal nog actief aan het einde van de loopbaan. Zij kunnen hun loopbaan verlengen, behouden een inkomen en bouwen verder pensioenrechten op.

48,75 pct. van het totale aantal vrouwen is niet meer actief op de leeftijd van 59 jaar. Binnen deze groep is 37,5 pct. (van het totaal aantal personen in de steekproef) gehuwd.

Het betreft hier in vele gevallen vrouwen die op jonge leeftijd gestopt zijn met werken en derhalve slechts zeer beperkte pensioenrechten kunnen doen gelden. Indien de echtgenoot gepensioneerd is, geniet die het gezinspensioen. Als hij in een ander stelsel van de sociale zekerheid terecht is gekomen, krijgt hij een verhoogde uitkering.

Voor de 11,25 pct. ongehuwden in deze groep kan op basis van de gegevens van de R.V.P. niet worden uitgemaakt of het alleenstaanden of samenwonenden betreft. Binnen deze groep geniet 8 pct. (van het totale aantal personen in de steekproef) als weduwe een overlevingspensioen.

Ten slotte is er een groep van 3,25 pct. alleenstaande of uit de echt gescheiden vrouwen, van wie er mogelijk een gedeelte samenwoont.

Het is in deze groep dat zich effectief problemen kunnen voordoen. Het betreft in dat geval echter personen die zich ook vóór de pensioenleeftijd al in een moeilijke situatie bevinden. De loopbaanvoorwaarde maakt voor deze mensen waarschijnlijk weinig verschil. Zij hebben slechts beperkte pensioenrechten opgebouwd.

Voor hun pensioenleeftijd wordt hun inkomen aangevuld tot het bestaansminimum. Nadien hebben zij recht op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden.

Wanneer men spreekt over een armoedecijfer van 6 pct. in ons land, zijn hierin vermoedelijk een aantal van deze mensen terug te vinden. Hun situatie is evenwel bepaald door andere zaken dan door de pensioenreglementering alleen.

Een lid verklaart dat dit andermaal aantoonde dat de problematiek van de pensioenen niet los kan worden gezien van de andere sectoren van de sociale zekerheid.

Le fait qu'une femme ne soit plus « active » quand elle atteint l'âge de la retraite peut être la conséquence d'un choix plus ou moins délibéré qu'elle a fait pendant sa jeunesse, mais aussi d'une exclusion du droit aux allocations de chômage.

Finalement, chacun sait que l'on procède à ces exclusions sur la base de critères « objectifs » relatifs à la durée moyenne du travail et au revenu du ménage, qui n'ont rien à voir avec la volonté de travailler de l'intéressé.

Une autre intervenante ajoute que l'on a omis, quelque peu à la légère, de parler des 37,5 p.c. des femmes mariées qui ne sont plus actives lorsqu'elles atteignent l'âge de la retraite.

Une partie de ce groupe bénéficie peut-être d'un revenu familial ou d'une pension de ménage non négligeable.

Cependant, beaucoup de ménages à un seul revenu ne vivent pas largement du tout, et la pension de ménage qu'ils recevront sera à l'avenant.

Les femmes de ces ménages dont le droit à des allocations de chômage a été suspendu sont à présent pénalisées une deuxième fois par l'instauration de la condition de carrière.

Le ministre signale que la suspension du droit à des allocations de chômage sur la base de l'article 80 de la réglementation sur le chômage n'est possible que pour les cohabitants. La suspension et l'exclusion ne sont plus possibles après l'âge de 50 ans lorsque le chômeur a travaillé pendant un nombre minimum d'années.

Dans la pratique, un problème ne se posera donc qu'aux femmes qui ont perdu le droit aux allocations de chômage avant l'âge de 50 ans, se sont ensuite séparées de leur partenaire et n'ont plus accédé au marché du travail.

Une commissaire déclare que, compte tenu, entre autres, de ce qui précède, elle ne peut que souscrire aux remarques de la préopinante.

Les personnes qui perdent le droit aux allocations de chômage sur la base de l'article 80 de la réglementation sur le chômage sont, pour la plupart, des femmes.

C'est pourquoi il serait utile d'ouvrir le débat aux autres secteurs de la sécurité sociale.

Le ministre reconnaît qu'il faut nécessairement suivre une telle méthode pour se faire une idée globale de la situation d'un groupe déterminé sur le plan social.

Il tient toutefois à souligner une nouvelle fois qu'il est impossible de compenser dans un secteur de la sécurité sociale, celui des pensions, toutes les inégalités qui résultent de la réglementation en vigueur dans d'autres régimes.

Het feit dat een vrouw bij haar pensioenleeftijd niet meer « actief » is, kan het gevolg zijn van een min of meer vrije keuze op jonge leeftijd, maar ook van een uitsluiting uit het recht op werkloosheidsuitkeringen.

Het is intussen voldoende bekend dat deze uitsluitingen gebeuren volgens « objectieve » criteria inzake gemiddelde werkloosheidsduur en gezinsinkomen, die niets zeggen over de arbeidsbereidheid van de betrokkene.

Een andere spreekster voegt hieraan toe dat overigens nogal losjes heen werd gegaan over de 37,5 pct. gehuwde vrouwen die niet meer actief zijn bij hun pensioenleeftijd.

Een gedeelte van deze groep kan misschien een riant gezinsinkomen of gezinspensioen genieten.

Vele eeninkomensgezinnen hebben het echter helemaal niet breed en het gezinspensioen dat zij genieten zal navenant zijn.

Vrouwen uit deze gezinnen die werden geschorst uit het recht op werkloosheidsuitkeringen, worden nu een tweede maal gestraft door het instellen van een loopbaanvoorwaarde.

De minister wijst erop dat de schorsing van het recht op werkloosheidsuitkeringen op basis van artikel 80 van de werkloosheidsreglementering alleen mogelijk is voor samenwonenden. Schorsing of uitsluiting is niet meer mogelijk na de leeftijd van 50 jaar wanneer de werkloze een minimum aantal jaren heeft gewerkt.

In de praktijk zal zich derhalve alleen een probleem voordoen voor vrouwen die vóór de leeftijd van 50 jaar hun recht op werkloosheidsuitkering hebben verloren, die nadien van hun partner zijn gescheiden en die niet meer op de arbeidsmarkt terecht zijn geraakt.

Een lid verklaart dat zij, mede in het licht hiervan, de opmerkingen van de vorige spreekster alleen maar kan onderschrijven.

De personen die het recht op werkloosheidsuitkeringen verliezen op grond van artikel 80 van de werkloosheidsreglementering zijn voor de overgrote meerderheid vrouwen.

Het zou daarom nuttig zijn het debat open te trekken naar de andere sectoren van de sociale zekerheid.

De minister beaamt dat een dergelijke werkwijze noodzakelijk is om een globaal beeld te krijgen van de situatie van een bepaalde groep op het sociale vlak.

Toch wenst hij er nogmaals op te wijzen dat men onmogelijk in een sector van de sociale zekerheid, de pensioenen, alle ongelijkheden kan compenseren die het gevolg zijn van de reglementering in andere stelsels.

Cela aggraverait exagérément le risque d'introduire dans le régime des pensions des inégalités injustifiées.

Une intervenante peut se rallier à ce point de vue jusqu'à un certain point. Elle estime néanmoins qu'il ne faut pas fermer les yeux sur certaines situations.

Durant des années, les pouvoirs publics ont incité les femmes à travailler à temps partiel ou à interrompre leur carrière, sous un statut particulier ou non, en vue d'un meilleur partage du temps de travail. Les femmes qui ont donné suite à cette incitation se voient aujourd'hui présenter la note, au moment où elles doivent prendre leur retraite.

L'intervenante reconnaît qu'un certain nombre d'inégalités diminueront d'année en année dans le secteur des pensions parce que le nombre de ménages à deux revenus augmente considérablement. Il n'en reste pas moins que ce seront sans doute toujours les femmes qui resteront au foyer pendant une partie de leur carrière pour garder les enfants ou soigner des personnes âgées de leur famille.

Elles ne doivent pas en être pénalisées au moment de la retraite.

Le ministre estime qu'à cet égard, la réforme du secteur des pensions constitue un important pas en avant. En instituant un droit minimum par année de carrière ainsi que des années de bonification, on a créé des instruments permettant d'améliorer la situation de ces femmes en matière de pensions. Il faut toutefois bien comprendre que le secteur des pensions de retraite ne peut pas compenser toutes les inégalités qui se produisent sur le marché du travail.

Une intervenante note que depuis 1980, on a effectivement créé un certain nombre d'instruments visant à donner un statut social aux femmes qui se voyaient contraintes de quitter le marché du travail. Précédemment, ce n'était toutefois pas le cas, et les personnes concernées ne peuvent faire valoir aucun droit à la retraite.

Une autre membre rappelle la question qu'elle avait posée au ministre à l'occasion de la demande d'explication de Mme Dua du 22 octobre dernier et qui concerne les prépensionnés.

Il n'est pas improbable qu'un certain nombre de femmes qui, normalement, auraient pris leur retraite à 60 ans, retardent actuellement leur décision de quelques années. Les contrats de prépension en cours peuvent-ils, à la lumière de cette constatation, être prolongés et les employeurs sont-ils prêts à suivre ?

Le ministre rappelle que par un arrêt du 17 février 1993, la Belgique a été obligée de payer le complément, indépendamment de l'existence d'un droit à des allocations de chômage. Cela a abouti à une situation

Hierdoor zou het gevaar om binnen het pensioenstelsel ongerechtvaardigde ongelijkheden in te bouwen al te groot worden.

Een spreekster kan dit tot op zekere hoogte bijtreden. Toch vindt zij dat men niet blind mag zijn voor bepaalde toestanden.

Jarenlang werden de vrouwen er door de overheid toe aangezet deeltijds te werken of hun loopbaan, al dan niet in een bijzonder statuut, te onderbreken, met het oog op een betere verdeling van de arbeid. De vrouwen die hierop zijn ingegaan krijgen hiervoor nu, op het moment dat zij met pensioen moeten gaan, de rekening gepresenteerd.

Het lid geeft toe dat een aantal ongelijkheden in de pensioensector met de jaren zal verminderen omdat het aantal tweeverdieners sterk toeneemt. Toch zullen het wellicht altijd de vrouwen blijven die gedurende een deel van hun loopbaan thuisblijven om de kinderen op te vangen of om oudere gezinsleden te verzorgen.

Zij moeten hiervoor niet worden gestraft bij hun pensioen.

De minister vindt dat, wat dit betreft, de hervorming van de pensioensector een belangrijke stap vooruit doet. Door de invoering van een minimumjaarrecht en van bonusjaren worden instrumenten gecreëerd om de pensioensituatie van deze vrouwen te verbeteren. Men moet er echter begrip voor hebben dat niet alle ongelijkheden op de arbeidsmarkt kunnen worden gecompenseerd in de sector van de rustpensioenen.

Een spreekster stipt aan dat sinds 1980 inderdaad een aantal instrumenten werden gecreëerd om vrouwen die gedwongen waren zich uit de arbeidsmarkt terug te trekken, een sociaal statuut te geven. Voordien was dat evenwel niet het geval en deze vrouwen kunnen geen enkel pensioenrecht doen gelden.

Een ander lid herinnert aan de vraag die zij aan de minister heeft gesteld naar aanleiding van de vraag om uitleg van mevrouw Dua van 22 oktober jongstleden en die de brugpensioenenden betreft.

Het is niet onwaarschijnlijk dat een aantal vrouwen, die normaliter op 60 jaar met pensioen zijn gegaan, dit thans met een aantal jaren uitstellen. Kunnen de lopende brugpensioencontracten in het licht hiervan verlengd worden en zijn de patroons bereid hierin bij te dragen ?

De minister antwoordt dat België bij een arrest van 17 februari 1993 werd verplicht het complement door te betalen, ongeacht het feit of er een recht op werkloosheidsuitkeringen tegenover staat. Men is daar

assez hallucinante, parce que la C.C.T. n° 17 lie explicitement le complément au droit à des allocations de chômage.

On examine actuellement avec la Commission européenne et les partenaires sociaux comment résoudre ce problème selon un processus progressif, dans le cadre du relèvement de l'âge de la mise à la retraite et des limites d'âge dans les autres secteurs de la sécurité sociale.

Le ministre déclare que dans ses contacts avec les partenaires sociaux, le Gouvernement a toujours souligné qu'une prolongation du paiement du complément serait nécessaire en fonction du relèvement graduel de l'âge de la mise à la retraite, auquel est liée la prolongation du droit aux allocations de chômage.

Ce point de vue pose un problème aux employeurs, parce qu'ils ont toujours pris comme hypothèse la mise à la retraite des femmes à 60 ans pour ce qui est du préfinancement du système.

Les fonds de prépensions qui ont été constitués dans des entreprises qui, depuis lors, ont disparu risquent ainsi d'être insuffisants.

D'autre part, il ne faut pas exagérer ce problème, vu la progressivité du relèvement de l'âge de la retraite. Durant une première période de trois ans, il ne faudra payer qu'un an de prépension supplémentaire.

Dans les entreprises ou les secteurs qui comptent de nombreuses prépensionnées et où les fonds pourraient éventuellement venir à manquer, on a insisté auprès des employeurs pour qu'ils recherchent une solution solidaire, de sorte que toutes les charges ne retombent pas sur une seule ou sur quelques entreprises.

L'intervenante tient néanmoins à souligner qu'il règne à ce propos une grande inquiétude parmi les prépensionnées concernées.

Dans certains secteurs, les fonds ont atteint leurs limites. Il semble souhaitable de trouver effectivement une solution solidaire le plus rapidement possible.

Le présent rapport a été approuvé à l'unanimité des 8 membres présents.

La Rapporteuse,
Michèle BRIBOSIA-PICARD.

La Présidente,
Sabine de BETHUNE.

door in een vrij hallucinante situatie terecht gekomen, omdat de C.A.O. nr. 17 het complement uitdrukkelijk koppelt aan het recht op werkloosheidsuitkeringen.

Thans wordt met de Europese Commissie en met de sociale partners onderzocht hoe dit probleem in een progressief stelsel kan worden opgelost in het kader van de verhoging van de pensioenleeftijd en van de leeftijdsgrenzen in de andere takken van de sociale zekerheid.

De minister verklaart dat de Regering er in haar contacten met de sociale partners altijd heeft op gewezen dat een verlenging van de uitbetaling van het complement noodzakelijk zou zijn in functie van de trapsgewijze verhoging van de pensioenleeftijd, met daaraan gekoppeld de verlenging van het recht op werkloosheidsuitkeringen.

De patroons hebben problemen met dit standpunt omdat zij, wat de voorfinanciering van het systeem betreft, steeds zijn uitgegaan van een pensioenleeftijd op 60 jaar voor vrouwen.

Daardoor bestaat het risico dat de fondsen voor brugpensioen die werden opgebouwd in ondernemingen die intussen zijn verdwenen, ontoereikend zullen zijn.

Anderzijds moet dit probleem niet worden overdreven gezien de geleidelijkheid waarmee de pensioenleeftijd wordt opgetrokken. In een eerste periode van drie jaar zal maar één jaar bijkomend brugpensioen moeten worden uitbetaald.

Voor de ondernemingen of sectoren met veel vrouwelijke bruggepensioneerden, waar er eventueel tekorten zouden kunnen ontstaan, werd er bij de patroons op aangedrongen dat naar een solidaire oplossing wordt gestreefd, zodat niet alle lasten op één of op enkele ondernemingen worden gelegd.

Een senator wil er toch op wijzen dat er hierover grote ongerustheid is bij de betrokken bruggepensioneerden.

In sommige sectoren hebben de fondsen hun limiet bereikt. Het lijkt wenselijk dat inderdaad zo vlug mogelijk een solidaire oplossing wordt gevonden.

Dit verslag werd goedgekeurd bij eenparigheid van de 8 aanwezige leden.

De Rapporteur,
Michèle BRIBOSIA-PICARD.

De Voorzitster,
Sabine de BETHUNE.

ANNEXE

Scénario de la réforme des pensions

Période transitoire égalité de traitement, coefficient de revalorisation et condition de carrière

Les propositions se basent sur des carrières complètes. En cas de carrières incomplètes, il faut calculer au *pro rata*. Idem s'il n'y a pas 312 jours dans une année.

BIJLAGE

Scenario van de pensioenhervorming

Overgangspriodgelijkberechtigingherwaarderingscoëfficiënt en loopbaanvoorwaarde

De voorstellen gaan uit van volledige loopbanen. Bij onvolledige loopbanen moet er *pro rata* gewerkt worden. Idem indien er geen 312 dagen in één jaar zijn.

Années — Jaren	Fraction de calcul — Berekeningsbreuk		Condition de carrière (1) — Loopbaan-voorwaarde (1)	Âge à partir duquel on peut prendre sa retraite à condition de remplir la condition de carrière — H/F — Leeftijd vanaf welke men op pensioen kan gaan mits te voldoen aan de loopbaan-voorwaarde — M/V	Âge à partir duquel on peut prendre sa retraite sans remplir la condition de carrière — Leeftijd vanaf welke men op pensioen kan gaan zonder te voldoen aan de loopbaan-voorwaarde		Extension à d'autres secteurs de la sécurité sociale pour les femmes — Uitbreiding andere takken sociale zekerheid voor de vrouwen	Réduction progressive du coefficient de revalorisation — Afbouw herwaarderings-coëfficiënt	
	Homme — Man	Femme — Vrouw			Homme — Man	Femme — Vrouw			
1997	45	41	20	60	65	61	61	0,004	1,032
1998	45	41	22	60	65	61	61	0,004	1,028
1999	45	41	24	60	65	61	61	0,004	1,024
2000	45	42	26	60	65	62	62	0,004	1,020
2001	45	42	28	60	65	62	62	0,004	1,016
2002	45	42	30	60	65	62	62	0,004	1,012
2003	45	43	32	60	65	63	63	0,004	1,008
2004	45	43	34	60	65	63	63	0,004	1,004
2005	45	43	35	60	65	63	63	0,004	1,000
2006	45	44	35	60	65	64	64	0	1,000
2007	45	44	35	60	65	64	64	0	1,000
2008	45	44	35	60	65	64	64	0	1,000
2009	45	45	35	60	65	65	65	0	1,000

(1) 1 an = min. 1 248 heures (par ex. 312 jours de 4 heures).

(1) 1 jaar = min. 1 248 u (bv. 312 dagen aan 4 u).